

Главное управление образования
Гродненского областного исполнительного комитета
Отдел образования Зельвенского районного исполнительного комитета
Государственное учреждение образования
«Центр творчества детей и молодежи г.п. Зельва»

Е.Ю. Терещенко, Н.П. Воронина

**Региональный компонент
в духовно-нравственном
воспитании учащихся**

Из опыта работы

Зельва
2021

Рекомендовано
методическим советом государственного учреждения
«Зельвенский районный учебно-методический кабинет»

Авторы-составители:

Е.Ю. Терещенко, заместитель директора по учебно-воспитательной работе государственного учреждения образования «Центр творчества детей и молодежи г.п. Зельва»;

Н.П. Воронина, методист государственного учреждения образования «Центр творчества детей и молодежи г.п. Зельва»

Рецензенты:

Т.Н. Мацкевич, главный специалист сектора социальной и организационно-педагогической работы отдела образования Зельвенского районного исполнительного комитета;

С.Ц. Богданович, директор государственного учреждения образования «Центр творчества детей и молодежи г.п. Зельва»

Терещенко, Е. Ю., Воронина, Н. П.

Региональный компонент в духовно-нравственном воспитании учащихся: из опыта работы / Е. Ю. Терещенко, Н. П. Воронина. – Зельва: ГУО «Центр творчества детей и молодежи г.п. Зельва», 2021. – 72 с.

Представлен опыт работы педагогического коллектива государственного учреждения образования «Центр творчества детей и молодежи г.п. Зельва» по реализации комплексного подхода к духовно-нравственному воспитанию учащихся. Брошюра включает описание системы работы в данном направлении, прилагаются проектные разработки, исследовательские работы учащихся.

Адресуется заместителям директора по воспитательной работе, методистам, педагогическим работникам учреждений общего среднего и дополнительного образования.

© Е.Ю.Терещенко, Н.П.Воронина, 2021

© Государственное учреждение
образования «Центр творчества детей и
молодежи г.п. Зельва», 2021

Содержание

Введение.....	4
Глава 1. Духовно-нравственное воспитание в учреждении дополнительного образования: теоретический аспект. Понятие регионального компонента.....	6
Глава 2. Региональный компонент в духовно-нравственном воспитании учащихся в условиях учреждения дополнительного образования детей и молодежи: практический аспект.....	8
2.1. Духовно-нравственное воспитание учащихся на примере культурно-материального наследия Зельвенского региона.....	10
2.2. Духовно-нравственное воспитание учащихся на примере нематериального наследия Зельвенского региона.....	14
2.3. Исследовательская деятельность учащихся как один из факторов формирования и развития духовно-нравственной личности.....	17
Заключение	19
Список использованных источников.....	21
Фотоприложение 1. Работы победителей и призёров районного конкурса творческих работ «Красота Божьего мира».....	22
Приложение 2. Экскурсионный проект «Колесим туристскими маршрутами».....	23
Приложение 3. Гаваркія назвы маёй мясцовасці.....	38
Приложение 4. Духоўныя каштоўнасці ў лірыцы маіх землякоў.....	46
Приложение 5. «Званочкі» дзярэчынскай зямлі.....	54
Приложение 6. Лялькі Зэльвенскага рэгіёна.....	63

Введение

Каждый новый день ставит перед педагогами новые задачи. Важнейшей целью современного образования и одной из приоритетных задач общества и государства является воспитание профессионально и социально мобильного, конкурентноспособного, высоконравственного, культурного, творческого, инициативного, здорового, компетентного гражданина Республики Беларусь.

Одной из важнейших составляющих процесса воспитания согласно Концепции непрерывного воспитания детей и учащейся молодежи в Республике Беларусь является духовно-нравственное воспитание, направленное на приобщение к общечеловеческим и национальным ценностям, формирование нравственной культуры личности. Содержание духовно-нравственного воспитания включает в себя формирование у обучающихся представлений о нравственных основах общества, развитие нравственных чувств, воспитание высоких моральных качеств, формирование норм поведения.

В настоящее время происходит смещение акцентов в развитии детей в сторону ранней интеллектуализации, что не способствует духовному развитию. В погоне за развитием интеллекта упускается воспитание души, нравственное и духовное развитие маленького человека, без которых все накопленные знания могут оказаться бесполезными. Материальные ценности доминируют над духовными, поэтому у детей искажены представления о доброте, милосердии, великодушии, справедливости, гражданственности и патриотизме. И как результат этого – эмоциональная, волевая и духовная незрелость. Поэтому проблема нравственного воспитания сегодня крайне важна.

Воспитание духовно богатой личности – одна из задач современного учреждения образования. Актуальность данной темы раскрывается в создании единой воспитательной системы, способствующей углубленному знакомству с отечественной историей и культурой, традициями и достижениями страны.

Таким образом, чтобы преодолеть социальное равнодушие, воспитать у учащихся патриотизм, любовь к своей стране и ближним, чтобы вырастить граждан, которые неравнодушны к судьбе своего народа, педагогам, во-первых, нужно помнить о необходимости и первоочередной важности организации духовно-нравственного воспитания; во-вторых, создать конкретные условия, при которых оно будет возможно.

Огромный потенциал в формировании высоконравственной, культурной, творческой и инициативной личности не на абстрактных идеалах, а на верных

примерах, на приобщении учащихся к историческому и культурному наследию «малой родины» имеется в учреждениях дополнительного образования детей и молодежи.

Дополнительное образование создает условия для творческой самореализации детей, обеспечивая ребенку дополнительную возможность для духовного, интеллектуального и физического развития. В дополнительном образовании более ярко выступает возможность разрабатываемых сегодня новых подходов в воспитании детей. Это гибкость образовательной системы, вариативность, выполнение социального заказа самих детей и их законных представителей.

На территории Зельвенского района такая роль принадлежит государственному учреждению образования «Центр творчества детей и молодежи г. п. Зельва».

Богатым потенциалом для воспитания духовно-нравственных качеств личности обладают разнообразные воспитательные мероприятия, выставки, конкурсы, экскурсии. Показателем эффективности такого воспитания является формирование и развитие у детей социальной активности, что проявляется в социальных акциях милосердия и взаимопомощи.

В брошюре представлен опыт работы педагогического коллектива государственного учреждения образования «Центр творчества детей и молодежи г.п. Зельва» по реализации комплексного подхода к духовно-нравственному воспитанию учащихся.

Адресуется заместителям директора по воспитательной работе, методистам, педагогическим работникам учреждений общего среднего и дополнительного образования.

Глава 1. Духовно-нравственное воспитание в учреждении дополнительного образования: теоретический аспект. Понятие регионального компонента

Понятие «духовно-нравственное воспитание» – многоуровневое и сложное.

В педагогическом словаре духовно-нравственных понятий дается следующее определение: «Духовно-нравственное воспитание – духовно-нравственный процесс развития личности, ориентированный на традиционные духовные ценности. Цель духовно-нравственного воспитания заключается во введении личности ребенка в нравственное и культурное пространство отечественной культурно-исторической и духовной традиции, формирования его сознания и самосознания» [3, с. 4].

В педагогической энциклопедии нравственное воспитание определяют как целенаправленное формирование морального сознания, развитие нравственных чувств и выработка навыков и привычек нравственного поведения. И главная цель нравственного воспитания – это воспитание нравственного человека, способного к принятию ответственных решений и к проявлению нравственного поведения в любых жизненных ситуациях.

Приоритетные задачи воспитания:

оказание помощи ребенку в его мировоззренческом самоопределении; необходимость вооружить растущего человека средствами самоорганизации, уважения человеческого достоинства, самоутверждения личности;

постановка ребенка в ситуацию нравственного выбора, усвоения им нравственных категорий в реальных жизненных обстоятельствах.

Под «духовно-нравственным воспитанием» также понимается процесс содействия духовно-нравственному становлению человека, формированию у него нравственных чувств (совести, долга, веры, ответственности, гражданственности, патриотизма), нравственного облика (терпения, милосердия, кротости, незлобивости), нравственной позиции (способности к различению добра и зла, проявлению самоотверженной любви, готовности к преодолению жизненных испытаний), нравственного поведения (готовности служения людям и родине, проявления духовной рассудительности, послушания, доброй воли).

Платонина Е.А. выделяет четыре основные задачи духовно-нравственного воспитания:

1. Развитие духовно-нравственной сферы в тесной связи со всесторонним развитием, воспитание цельной личности, способной к пониманию своих поступков и жизни через призму духовно-нравственных принципов.

2. Формирование у подрастающего поколения традиционного мировоззрения, понимания и принятия окружающего мира во всем его многообразии, неоднозначности и сложности.

3. Формирование правильной системы ценностей, которым является психофизиологическое развитие личности (овладение навыками последовательной мыслительной деятельности, развитие волевых качеств характера, целеустремленность, бережное отношение к жизни во всех ее проявлениях и т.д.).

4. Формирование традиционного образа семьи. Семейное воспитание закладывает основу будущей системы потребностей и мотиваций человека, оказывает заметное влияние на его самооценку и восприятие окружающего мира [4, с. 8].

Таким образом, духовно-нравственное воспитание включает в себя прививание человеку нравственных понятий и принципов, принятых в культуре, и общекультурные, формирование личности, основывающей свою деятельность на внутренних принципах различения добра и зла, формирование человека, способного к самосознанию себя и своих действий. Многие исследователи данной области педагогики занимались разработкой критериев и оценки воспитания и нравственности. И все они сошлись на том, что духовно-нравственное воспитание – это всегда процесс внутреннего изменения человека, который проявляется внешне в доминировании нравственных потребностей и мотивов.

На основании всего сказанного можно утверждать, что духовно-нравственное воспитание является абсолютно необходимым видом воспитания, поэтому педагогам необходимо искать различные пути реализации данного вида воспитания, а одним из средств формирования духовно-нравственных качеств может выступать региональный компонент.

Под региональным компонентом в современной педагогической науке понимается «часть содержания образовательного процесса, которая отражает национальное и региональное своеобразие культуры (родной язык, литература, история, география региона), особые потребности и интересы народов нашей страны».

Процесс обучения должен строиться в соответствии с особенностями региона и народов, населяющих его, обеспечивая передачу подрастающему поколению всего, что накоплено ими в своей многовековой истории. Культ предков, родителей тесно связан с любовью к родным местам, и жизнь проходит в каждодневном общении с живой природой.

Глава 2. Региональный компонент в духовно-нравственном воспитании учащихся в условиях учреждения дополнительного образования детей и молодежи: практический аспект

Среди воспитательных задач, которые стоят перед учреждением дополнительного образования детей и молодежи, одной из основополагающих является духовно-нравственное воспитание. Духовно-нравственное воспитание – основа формирования культурной личности, способной к саморазвитию, адаптации в сложной окружающей действительности, умеющей совершенствоваться и позитивно реализовать свой творческий потенциал в интересах личности, общества, государства.

Решению задачи духовно-нравственного воспитания подрастающего поколения способствовала Комплексная программа воспитания детей и учащейся молодежи в Зельвенском районе на 2016-2020 годы, на основе которой была разработана Программа воспитания государственного учреждения образования «Центр творчества детей и молодежи г.п. Зельва» на 2016-2020 годы.

Программа включает в себя комплекс организационных, методических, воспитательных мероприятий, направленных на решение основных задач духовно-нравственного воспитания.

Актуальность программы определяется сложностью темы, поскольку духовно-нравственное воспитание личности рассматривается в том числе и как базовая основа процесса воспитания во всем многообразии его направлений, методов, форм и технологий.

Духовно-нравственное воспитание включает комплекс мер духовного, эстетического, идеологического, социально-общественного, психолого-педагогического, патриотического, культурологического и иного характера, реализация которых способствует формированию и развитию духовно-нравственных качеств личности молодого поколения.

Педагогический коллектив Центра в своей работе исходит из понимания того, что духовно-нравственное становление детей и молодежи, подготовка их к самостоятельной жизни есть важнейшая составляющая развития общества и государства.

Духовно-нравственное воспитание в нашем Центре является плановым, системным, постоянным и одним из приоритетных направлений в воспитательной деятельности учреждения. При организации работы по духовно-нравственному воспитанию мы считаем необходимым:

- вооружать подрастающее поколение базовыми знаниями о мировой и национальной культуре;

- сформировать национальное самосознание, мотивацию к саморазвитию в мире культуры;
- развивать в каждом учащемся историческую память, патриотические, гражданские и моральные качества;
- закладывать основы и умения, необходимые для воспроизводства различных элементов культуры в жизнедеятельности учащихся;
- содействовать развитию толерантности, воспитанию доброжелательного отношения к людям других национальностей, вероисповедования.

В основе деятельности педагогов нашего учреждения лежат следующие позиции:

- системность и целостность работы;
- гуманистический подход к моральной организации образовательного процесса каждым педагогом;
- диалоговые методы;
- уважительное отношение к детям и друг другу;
- взаимодействие с социумом.

При решении задач духовно-нравственного воспитания детей и подростков прежде всего мы аккумулируем усилия на формировании у учащихся ценностного отношения к явлениям общественной жизни.

Согласно изучению уровня духовно-нравственных качеств у школьников среднего и старшего школьного возраста, были получены следующие результаты:

- из различных форм мероприятий духовно-нравственной направленности учащимся предпочтительны информационные и классные часы, встречи со священнослужителями, просмотр видеофильмов и видеороликов, в которых раскрываются моральные аспекты человечества;
- почти 73% опрошенных отметили проведение мероприятий, направленных на формирование уважительного отношения к представителям других национальностей, вероисповедования, немного больше человек (79% респондентов) отметило создание экспозиций, посвященных военным событиям, а также организованные в музее экскурсии;
- 89% школьников участвуют в мероприятиях духовно-нравственного содержания;
- 81% опрошенных считает наиболее интересной формой духовно-нравственного воспитания встречи со знаменитыми земляками, участие в экскурсионной деятельности, посещение музеев.

Таким образом, несмотря на разнообразие форм и методов воспитания, работа в данном направлении всегда будет одной из приоритетных.

2.1. Духовно-нравственное воспитание учащихся на примере культурно-материального наследия Зельвенского региона

Духовно-нравственное воспитание невозможно осуществлять, не усваивая культурно-исторический опыт народа, создаваемый веками громадным количеством поколений и закрепленный в произведениях народного творчества, а конкретно на примерах изделий декоративно-прикладного творчества. По мнению многих современных педагогов, приобщение детей к декоративно-прикладному творчеству способствует пробуждению в них первых ярких представлений о Родине, о ее культуре, способствует воспитанию патриотических и интернациональных чувств, приобщает к прекрасному. Обращение ребенка к национальной культуре носит воспитательный характер: развивает творческие способности, формирует художественный вкус, приобщает подрастающее поколение к эстетическим взглядам народа.

Через обучающую деятельность объединений по интересам дети узнают и сохраняют наследие, дошедшее до нашего времени ремесло. Декоративно-прикладное творчество, привлекая детей к полезному труду, имеет самые благоприятные возможности воздействия на внутренний мир ребенка. Педагоги стремятся превратить процесс трудового обучения в интересное, познавательное, творческое занятие, духовно обогащающее внутренний мир ребенка. Каждое занятие открывает что-то новое, последовательно, ступенька за ступенькой, приближает к пониманию красоты и гармонии.

Познавая красоту декоративно-прикладного творчества, ребенок испытывает положительные эмоции, на основе которых возникают более глубокие чувства: радости, восхищения, восторга. Создаются условия для развития образных представлений, мышления, воображения.

При изучении народных ремесел, знакомстве с образцами народного творчества у детей развиваются эстетические чувства, восприимчивость к прекрасному, что дает возможность обогатить духовный мир ребёнка и его жизнь.

При этом в процессе освоения учебной программы акцент делается на изучении культурных особенностей Зельвенского района. Так, педагогами дополнительного образования Жук Е.В. (кружок «Мастерская рукоделия»), Чечет Е.И. (кружок «Мир фантазий»), Сурага И.Б. (кружок «Бумагопластика»), Ганчар Т.Н. (кружок «Настроение») практикуется проведение встреч учащихся с ремесленниками Сергеем Худяевым (керамика) (Фото 1), Анной Позняк, Зинаидой Шабунько и Верой Дорохович (вышивка), Аллой Сидорик (ткачество) (Фото 2), Михаилом Гринцевичем, Валерием Фитинским и

Александром Ищенко (резьба по дереву), Лилией Амелянчик (соломоплетение), а также народным мастером Антониной Пентяк (ткачество, вышивка), которые передают учащимся свои знания и проводят мастер-классы.



Фото 1. Мастер-класс по керамике от Сергея Худяева



Фото 2. Мастер-класс по ткачеству от Аллы Сидорик

Все это вызывает у учащихся стремление передать воспринятую красоту мира, запечатлеть те предметы декоративно-прикладного искусства, которые им понравились, и это стремление пробуждает и развивает созидательную активность, формируются эстетические чувства и художественный вкус.

Но маленькие мастера не только копируют и повторяют уже известные народные узоры и мотивы. Вместе с педагогами они активно ищут новые идеи, умело сочетают в своих работах традиции и новаторство. В результате получаются уникальные произведения, которые достойно представляют наше учреждение на областных и республиканских мероприятиях. Так, интерьерная кукла «Купалинка» стала обладателем Гран-при областного конкурса художественной игрушки «Святочные забавы» (Фото 3).



Фото 3. Интерьерная кукла «Купалинка»

Шкатулка, выполненная в технике вышивки по дереву, получила Диплом I степени Министерства образования Республики Беларусь на республиканской выставке-конкурсе «Саматканы цуд» (Фото 4).



Фото 4. Шкатулка «Белорусские узоры» и Диплом I степени выставки-конкурса «Саматканы цуд»

Набор шкатулок «Трио «Козы-калядоўшчыцы»», выполненный из льняного волокна, отмечен Дипломом I степени Министерства образования Республики Беларусь по итогам XXII Республиканской выставки-конкурса декоративно-прикладного творчества учащихся «Калядная зорка» (Фото 5), а ёлочная гирлянда «Карагод» – Дипломом I степени Министерства образования Республики Беларусь по итогам XXIII Республиканской выставки-конкурса декоративно-прикладного творчества учащихся «Калядная зорка» (Фото 6).



Фото 5. Горбун Дар'я – победитель XXII Республиканской выставки-конкурса декоративно-прикладного творчества учащихся «Калядная зорка»



Фото 6. Кречко Анна – победитель XXIII Республиканской выставки-конкурса декоративно-прикладного творчества учащихся «Калядная зорка»

Знакомство детей с различными видами народного декоративно-прикладного искусства на занятиях помогает научить их воспринимать прекрасное и доброе, знакомит с народными традициями, закладывает основы духовно-нравственного воспитания.

Ежегодно учащиеся принимают участие в организации и проведении «Вялікага Ганненскага кірмашу ў Зэльве». Изделия декоративно-прикладного творчества: куклы ручной работы, сувенирная продукция, предметы интерьера, выполненные учащимися и педагогами по мотивам народных традиций, представляются в «Кукольной лавке» (Фото 7).



Фото 7. Кукольная лавка. Анненская ярмарка, 2018 г.

Также традиционным является оформление передвижной экспозиции работ изобразительного искусства и декоративно-прикладного творчества в д. Сынковичи, приуроченной празднованию престольного праздника иконы Божьей Матери «Всецарица» в церкви-крепости св. Михаила Архангела (Фото 8, 9).



Фото 8-9. Выставка у церкви-крепости св. Михаила Архангела, д. Сынковичи

Осваивая основы декоративно-прикладного творчества, дети учатся самовыражению. Они ведут диалог с миром, рассказывая в творчестве о своих впечатлениях и переживаниях. В развитии личности это играет огромную роль, обучая человека правильному общению с окружающим миром, развивая у них доброжелательность, любовь к своей родине, мышление, память, воображение и т.д.

2.2. Духовно-нравственное воспитание учащихся на примере нематериального наследия Зельвенского региона

В вечном поиске доброго мы, как правило, выходим на блистательный образец – общечеловеческие идеалы и ценности. Примером может служить наследие В.А. Сухомлинского, который отмечал: «Особая сфера воспитательной работы – ограждение детей, подростков, юношества от одной из самых больших бед – пустоты души, бездуховности... Настоящий человек начинается там, где есть святыни души» [6, с. 44].

Богатым потенциалом духовно-нравственного воспитания обладают мероприятия, направленные на формирование чувства уважения к общехристианским ценностям, знакомство с духовным наследием Зельвенщины. В течение нескольких лет в учреждении проходят ежегодные Рождественские и Пасхальные выставки декоративно-прикладного творчества учащихся. Каждая работа ребёнка есть результат погружения в эпоху, изучение культурных традиций и мастерства предыдущих поколений. Так происходит овладение опытом предков, их нравственными и духовными ценностями, формирование собственной картины мира. С целью воспитания гуманизма, чувства уважения к общехристианским ценностям, укрепления культурных связей и развития детского творчества в январе-апреле 2020 года проводился районный конкурс творческих работ «Красота Божьего мира», посвященный 550-летию обретения чудотворной Жировичской иконы Божией Матери и 500-летию со дня основания Свято-Успенского Жировичского ставропигиального мужского монастыря. На конкурс было представлено более 150 работ изобразительного искусства и декоративно-прикладного творчества. Лучшие работы экспонировались в выставочном зале ГУО «Центр творчества детей и молодежи г.п. Зельва» (Фотоприложение 1). Выставку посетили 480 учащихся и 270 жителей поселка (Фото 10, 11).



Фото 10-11. Юные посетители выставки

Еще одним из важнейших организованных видов деятельности духовно-нравственного воспитания современного школьника является экскурсия как интерактивная форма работы с детьми. Во время тематических экскурсий обучающиеся получают представления о своей стране, изучая особенности «малой Родины», существующие культурные, трудовые и духовно-нравственные традиции. А это и есть начало и основа патриотического воспитания. При этом процесс познания происходит в предметно-наглядной, активной форме, когда ребенок непосредственно видит, слышит, осязает окружающий мир. Экскурсия также дает возможность эмоционального и практического контакта.

С целью формирования у учающихся нравственно-патриотических качеств, чувства любви к Родине, эмоционально-положительного отношения к тем местам, где они родились и живут, педагогами ГУО «Центр творчества детей и молодежи г.п. Зельва» был разработан экскурсионный маршрут «Колесим туристскими маршрутами» (Приложение 2).

Данная экскурсия посвящена культурному наследию, знакомству с городским поселком Зельва и расположенными на территории Зельвенского района достопримечательностями. Проходя по маршруту, участники экскурсии имеют возможность познакомиться с культовыми постройками XVI-XIX веков, в которых отразились черты архитектуры готики, ренессанса, барокко, классицизма. Проект «Колесим туристскими маршрутами» отмечен Дипломом I степени учреждения образования «Национальный детский образовательно-оздоровительный центр «Зубрёнок»» по итогам заочного конкурса инновационных проектов «Педагогический форум идей – 2020» в номинации «Экскурсионный проект» (Фото 12, 13).



Фото 12-13. Проект «Колесим туристскими маршрутами» - победитель в номинации «Экскурсионный проект» (НДООЦ «Зубрёнок», 2020 г.)

Более 300 учащихся нашего учреждения уже прошли по названному маршруту (Фото 14, 15). Ни одна поездка не прошла бесследно. Все путешествия были увлекательными, а главное – они давали учащимся «пищу для души», приобщались к христианским духовным ценностям. Экскурсии по храмам оставляют яркий след в сердцах детей. Ребята возвращаются домой с незабываемыми впечатлениями, с радостью на душе. Посещая такие объекты, дети учатся видеть прекрасное, у них формируется способность замечать и воспринимать красоту. Экскурсии помогают ребёнку понять, что в стране, городе и деревне, где он живёт, множество великолепных памятников истории. С любования и восхищения начинается воспитание гордости за свою родину, и ту, «малую», – Зельвенщину, и «большую» – нашу Беларусь, воспитание настоящего патриотизма.



Фото 14-15. Туристскими маршрутами

2.3. Исследовательская деятельность учащихся как один из факторов формирования и развития духовно-нравственной личности

Исследовательская деятельность сегодня прочно вошла в практику учреждений образования: становятся традиционными научно-практические конференции, проводятся конкурсы научно-исследовательских работ, работают школьные музеи. Как показывает опыт, исследовательская деятельность способствует повышению интереса к образовательным предметам, социальным и экологическим проблемам, стоящим перед современным человечеством, обеспечивает не только интеллектуальное, но и социальное, нравственное воспитание личности. Совместная работа в коллективе развивает коммуникативные качества личности, коллективизма, позволяет примерить несколько общественных ролей, формирует чувство ответственности за конечный результат, чувство справедливости и эстетический вкус.

Исследовательская деятельность позволяет учащимся почувствовать себя историками, учеными-исследователями, которые «докапываются» до самой сути, изучая природные явления, культуру и историю, жизнь знаменитых людей. Наибольший воспитательный потенциал в данном случае имеет изучение местных региональных особенностей. В первую очередь потому, что оказывается, мы изучаем родную флору и фауну, географию, историю, лингвистические особенности, жизненный и профессиональный путь земляков.

Результаты исследовательской деятельности отражаются в материалах научно-практических конференций, исследовательских проектах. Так, на протяжении ряда лет учащиеся представляют свои работы на областной открытой научно-практической конференции «Край Гарадзенскі», и ежегодно областное жюри высоко оценивает вклад юных исследователей и проведенную работу по всестороннему изучению Зельвенщины. Например, по итогам VII конференции (2020 г.) Дипломами I степени главного управления образования Гродненского областного исполнительного комитета отмечены работы учащихся краеведческих кружков: «Гаваркія назвы маёй мясцовасці» (Приложение 3) (автор – Скуба Герман) (Фото 16), «Духоўныя каштоўнасці ў лірыцы маіх землякоў» (Приложение 4) (автор – Корней Антон) (Фото 17), и «Мой зямляк – паэт Іван Шчурко» (автор – Леута Ксения), «Паглыбленне ведаў па гісторыі малой радзімы праз аналіз дэмаграфічнай сітуацыі» (автор – Марковский Виталий), ««Званочкі» дзярэчынскай зямлі» (Приложение 5) (автор – Голинская Евгения); Дипломом II степени главного управления образования Гродненского областного исполнительного комитета отмечена работа «Жизненный и творческий путь Я.Л.Шматко» (авторы – Жамойтина Александра, Санукевич Дарья).



Фото 16. Скуба Герман



Фото 17. Корней Антон

Учащиеся кружка «Мастерская рукоделия» Орочко Наталья и Горбун Дарья провели исследовательскую работу, целью которой было изучение игрушек наших предков и создание интерьерной куклы в женском костюме Зельвенского региона XIX – начала XX века. Проведенное исследование оформилось в проект «Лялькі Зэльвенскага рэгіёна» (Приложение 6), который был представлен на республиканском конкурсе проектно-исследовательских работ «Выхаванне на аснове традыцый беларускага народа. Беларуская народная цацка» и отмечен Дипломом Министерства образования Республики Беларусь I степени. Работа над данным проектом позволила расширить знания учащихся о традиционных игрушках наших предков, изучить особенности женского костюма Зельвенского района рубежа XIX-XX века (Фото 19, 20).



Фото 18-19. Зельвяночка в летнем костюме

Таким образом, ценность краеведческой работы состоит в том, что она позволяет обучающимся создать цельную систему знаний о родном крае, расширить познавательную сферу, развить исследовательские навыки и творческие способности, выработать навыки самообразования.

Краеведение формирует ключевые компетенции на основе жизненных реалий, включает обучающихся в решение проблем окружающей действительности, воспитывает в них чувство любви к Родине на конкретном жизненном материале. Оно является не только источником разносторонних знаний, знаний о жизни страны, города, но и широкой ареной для применения полученных знаний на практике. Это связующая нить, тянущаяся от прошлого через настоящее к будущему.

Заключение

Дети – наше будущее. Но они и наше настоящее, наше сегодня. От того, какими вырастут наши дети, зависит и будущее здоровье нашего общества, а, следовательно, и их благополучие. На нас, педагогах, лежит огромная, поистине вселенская ответственность за их воспитание. Каждый человек, пусть самый маленький – уникален, неповторим, это целая вселенная. Поэтому мы призваны формировать у подростков морально-нравственные критерии и принципы повседневной жизни. В этом и заключается сущность духовно-нравственного воспитания учащихся, которое осуществляется через процессы воспитания, обучения, саморазвития школьников с использованием комплекса воспитательных, образовательных, развивающих, психологических, физиологических, социальных мер и факторов. Духовно-нравственное воспитание эффективно осуществляется только как целостный процесс, соответствующий нормам общечеловеческой морали. Результатом этого процесса является формирование духовно-нравственно цельной личности. Нравственность формируется в мероприятиях, в повседневных отношениях и сложностях жизни, в которых ребенку приходится разбираться, делать выбор, принимать решения, совершать поступки.

Для того чтобы личность состоялась, нужно, чтобы ее жизнь была пронизана многообразными видами деятельности и была включена в систему позитивных отношений с окружающей действительностью. В разнообразных видах деятельности ребенок приучается создавать материальные и духовные ценности, постепенно переходя из позиции потребителя в позицию производителя материальных и духовных благ. Таким образом осуществляется его активная социализация.

Духовно-нравственное воспитание молодежи – неоспоримая и важнейшая опора всякого общества. Недостатки и упущения в духовно-нравственном воспитании наносят обществу непоправимый урон. Интеллектуальное развитие молодежи не представляет сегодня такой проблемы, как ее духовно-нравственное становление. Это обуславливается тем, что обучение основам наук в наше время происходит достаточно четко, планомерно и в обязательном порядке. Однако духовно-нравственное воспитание молодого поколения сильно отстает. А ведь именно духовность, нравственность должны стоять впереди и за собой вести интеллект. Таким образом, целью духовно-нравственного воспитания является формирование духовности, нравственности, морали, чему соответствуют критерии добра, милосердия, заботы, образованности, порядочности, честности.

Список использованных источников

1. Бабосов, Е.М. Основы идеологии современного государства / Е.М. Бабосов. – Минск : ТетраСистемс, 2004. – 210 с.
2. Бедулина, Г.Ф. Идеино-воспитательное пространство учреждения образования / Г.Ф. Бедулина // Проблемы выхавання. – 2006. – № 4. – С.27–31.
3. Педагогический словарь духовно-нравственных понятий / составитель С. А. Блинова. – Владимир, 2007. – 12 с.
4. Платонина Е. А. Духовно-нравственное воспитание школьников в поликультурном пространстве / Е. А. Платонина // Международный научно-исследовательский журнал. – 2016. – Выпуск : № 4. – URL : <https://research-journal.org/psychology/duxovno-nravstvennoe-vozpitanie-shkolnikov-v-polikulturnom-prostranstve/> (дата обращения 16.05.2020)
5. Программа непрерывного воспитания детей и учащейся молодежи в Республике Беларусь на 2016-2020 годы // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2016. – № 99. – С. 43-52.
6. Храмцова, Ф.И. Идеологическое воспитание: параметры эффективности: учеб.-метод. пособие / Ф.И. Храмцова. – Минск: Технопринт, 2004. – 127 с.
7. Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека: (Этика коммунистического воспитания). Педагогическое наследие / Сост. О.В. Сухомлинская. – М.: Педагогика, 1990. – 288 с. – (Б-ка учителя).

Работы победителей и призёров районного конкурса творческих работ
«Красота Божьего мира», посвященного 550-летию обретения чудотворной
Жировичской иконы Божией Матери и 500-летию со дня основания
Свято-Успенского Жировичского ставропигиального
мужского монастыря



Рисунок 1. Автор – Янкуль Надежда,
1-е место



Рисунок 2. Автор – Гришкевич Полина,
3-е место



Рисунок 3. Автор – Рудая Мария,
1-е место



Рисунок 4. Автор – Жоглик Валерия,
2-е место



Рисунок 5. Автор – Серик Анна,
2-е место



Рисунок 6. Автор – Буткевич Дарья,
1-е место

Экскурсионный проект «Колесим туристскими маршрутами»

(Заочный конкурс инновационных проектов

“Педагогический форум идей – 2020”,

номинация “Экскурсионный проект”, Диплом I степени)

Авторы-составители: заместитель
директора по учебно-
воспитательной работе
Е.Ю.Терещенко,
методист Н.П.Воронина

Когда смотришь на карту мира, взгляд непроизвольно ищет место, где живёшь. И та маленькая, совсем неприметная точка в большом мире – родная сердцу, потому что это твоя Родина...

Родина – страна, город, деревня, улица, дорога, которая ведет к любимому месту... А вместе с этим – еще и мысли-воспоминания, родной дом, родители, соседи, друзья и все, что дано с первых дней жизни человеку, о чем вспоминает он, став взрослым, куда стремится всем сердцем...

2018-2020 годы объявлены Годом малой родины. Для нашей современности, наполненной мобильностью, суетой и всеми теми препятствиями, которые уничтожают самые главные ценности человека, это очень важно. Это время дает возможность каждому понять, что конкретно для него значит малая родина, и где же именно находится то место.

Малая родина – место святое. Оно притягивает к себе невидимой, очень крепкой нитью. Оно подобно нити, которая на всю жизнь связывает мать и дитя. И иногда многие действия и поступки просто нельзя объяснить.

Одной из важных составных частей процесса воспитания, согласно Концепции непрерывного воспитания детей и молодежи в Республике Беларусь, является формирование и развитие гражданско-патриотических чувств и позиции учащихся.

Только на основе высоких чувств патриотизма и национальных святынь укрепляется любовь к родине, возникает чувство ответственности за ее могущество и независимость, за сохранение материальных и духовных ценностей, развивается достоинство личности.

Данная экскурсия посвящена культурному наследию, знакомству с городским поселком Зельва и расположенными на территории Зельвенского района достопримечательностями.

Проходя по данному маршруту, участники экскурсии имеют возможность познакомиться с культовыми постройками XVI - XIX веков, в которых отразились черты архитектуры готики, ренессанса, барокко, классицизма.

Участники экскурсии увидят центр городского поселка и его культовые сооружения, прикоснутся к истории Зельвы, увидят вид на центральные улицы

поселка сверху. Также посетят культовые строения Зельвы – костел Пресвятой Троицы, который в 2013 году отпраздновал свое 100-летие, Свято-Троицкую церковь, которая по некоторым источникам построена на фундаменте деревянной церкви 1441 – 1443 годов.

Богаты памятниками зодчества и окрестности – и прежде всего старинный Деречин, где располагаются Спасо-Преображенская церковь и Костёл Успения Пресвятой Девы Марии.

Участники экскурсии смогут увидеть и жемчужину белорусского зодчества – Сынковичскую церковь-крепость, своеобразный памятник готической архитектуры, передающий дух своей эпохи и хранящий донныне немало тайн своего происхождения. Церковь-крепость имеет высшую категорию ценности в Государственном списке историко-культурного наследия Республики Беларусь. О чудотворной иконе «Всецарица» знают верующие далеко за пределами нашей страны.

А начнется экскурсия с костельной горы, которая и в наше время еще хранит очень много тайн и загадок.

Информационная карта проекта

Название проекта	«Колесим туристскими маршрутами»
Авторы-составители проекта	Терещенко Елена Юрьевна, заместитель директора по учебно-воспитательной работе; Воронина Надежда Петровна, методист
Учреждение образования	Государственное учреждение образования «Центр творчества детей и молодежи г.п. Зельва»
Контактные данные	адрес: Гродненская область, г.п. Зельва, ул. Советская, д. 10, тел. 8(01564)24119
География проекта	Территория Зельвенского района
Участники проекта	Дети, находящиеся на оздоровлении в различного типа оздоровительных лагерях Зельвенского района
Поддержка проекта	Отдел образования Зельвенского районного исполнительного комитета
Обоснование актуальности проекта	Актуальность проекта обусловлена значимостью разработки экскурсии по маршруту исторических мест Зельвенского района. В данном проекте пристальное внимание уделяется разработке экскурсионного маршрута, который в полной мере отражает всю красоту и историко-культурную значимость Зельвенского района. Благодаря разработанному проекту пополняется копилка знаний учащихся об истории малой родины
Цели и задачи проекта	Цель: формирование у обучающихся нравственно-патриотических качеств, чувства любви к Родине, эмоционально-положительного отношения к тем местам, где они родились и живут.

	<p>Задачи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - популяризировать туристско-краеведческую деятельность в оздоровительных лагерях; - развивать у обучающихся историческую память малой родины, патриотические, гражданские и моральные качества; - формировать национальное самосознание, мотивацию к самообразованию в мире культуры; - знакомить обучающихся с дополнительными знаниями об истории родного края.
Краткое содержание проекта	<p>Проект «Колесим туристскими маршрутами» направлен на реализацию комплексного подхода гражданско-патриотического воспитания. Разработан и реализуется под руководством государственного учреждения образования «Центр творчества детей и молодежи г.п. Зельва». В проекте представлен экскурсионный маршрут по историческим местам Зельвенского района. Обеспечивает связь поколений и поддержку преемственности в сохранении историко-культурных ценностей общества.</p>
Сроки реализации проекта	Бессрочный
Ожидаемые результаты	<p>Реализация проекта будет содействовать:</p> <ul style="list-style-type: none"> - воспитанию уважения к историческому прошлому своей малой Родины; - приобретению обучающимися знаний об истории своей малой Родины; - формированию гражданско-патриотических качеств через экскурсионную деятельность.

Актуальность проекта

Любовь к Родине начинается с отношения к самым близким людям – отцу, матери, дедушке, бабушке, любви к своему дому, улице, на которой он живет, детскому саду, поселку.

Формируя у обучающихся нравственно-патриотические качества, чувства любви к малой Родине, необходимо учитывать эмоционально-положительное отношение к тем местам, где они родились и живут, развивать умение видеть и воспринимать красоту окружающей природы, культуры.

Одним из важнейших организованных видов деятельности, в ходе которых прививается любовь и уважение к малой Родине, является экскурсия. Во время тематических экскурсий обучающиеся получают представления о своей стране, изучая особенности «малой Родины», существующие культурные, трудовые и духовно-нравственные традиции. А это и есть начало и основа

патриотического воспитания. При этом процесс познания происходит в предметно-наглядной, активной форме, когда ребенок непосредственно видит, слышит, осязает окружающий мир.

Экскурсия также дает возможность эмоционального и практического контакта.

В 2020 году Зельвенщина праздновала 80-летие образования Зельвенского района. Данный проект, посвященный этой дате, направлен на формирование у обучающихся нравственно-патриотических качеств, чувства любви к Родине, эмоционально-положительного отношения к тем местам, где они родились и живут, получение учащимися дополнительных знаний по истории родного края.

Таким образом, несмотря на множество форм и методов воспитательной работы, экскурсионная форма деятельности всегда будет приоритетной.

Сроки реализации проекта: бессрочный.

Участники проекта: дети, находящиеся в оздоровительных лагерях различного типа Зельвенского района.

Реализация проекта осуществляется при поддержке отдела образования Зельвенского районного исполнительного комитета.

География проекта: территория Зельвенского района.

Ожидаемые результаты:

- воспитание уважения к историческому прошлому своей малой Родины;
- приобретение учащимися знаний об истории своей малой Родины;
- формирование гражданско-патриотических качеств через экскурсионную деятельность.

Практический аспект реализации проекта

Содержание экскурсии



Фото 1. Старый костел на костельной горе

Пункт 1. Костельная гора

История Зельвенщины начинается с XIII века. Ипатьевская летопись свидетельствует, что на месте сегодняшнего поселка Зельва поселение уже существовало в 1258 году. И, по мнению «Энциклопедии археологии и нумизматики Беларуси», началом Зельвы послужила гора, которая возвышается над местностью на 20-25 метров с приметами древнего поселения, с остатками валов.

Первые письменные сведения о Зельве относятся к 1470 г., когда Михаил Ночович заложил в селе Большая Зельва костел. В 1477 г. костел был также основан в поместье Малая Зельва, которым владел Иван Гинейтович.

При великом князе Великого княжества Литовского Александре в начале XVI в. Малая Зельва была дарована Коштоляну Трокскому и старосте

Станиславу Яновичу Кежгайло. В начале XVI в. при костеле в Большой Зельве появился госпиталь.

В 1-й половине XVI в. поместьем владели Иван Вишневецкий, Юрий Ильинич, Иван Заберезинский, Николай Зеновьевич. В 1524 г. Большая Зельва в документах называется местечком Волковыского уезда, в 1536 и 1565 гг. – хозяйское владение. В 1550–1560-х гг. поместьем Малая Зельва владел Станислав Комаровский, а Большой Зельвой – Ян Глебович. В 1568 г. Юрий Ильинич даровал Большую Зельву (далее стала называться Зельвой) Николаю Криштофу Радивиллу, который завещал ее в 1581 г. Езерскому. В 1-й половине XVII в. владельцами Зельвы стали Сапеги. В 1616 г. местечко состояло из рынка и 3 улиц. Имелось 13 магазинов, 2 мельницы. В 1643 г. Казимир Сапега принимал в Зельве короля Речи Посполитой Владислава IV. С 1655 г. Зельва во владении князей Полубенских, а в 1685–1831 гг. – снова Сапеги. В 1690 г. – центр Волковысского уезда. В 1720 г. получено право на торги и ярмарки. В 1739 г. основана резиденция пиаров. Со II-й половины XVIII в. Зельвенская ярмарка стала одной из крупнейших в Великом княжестве Литовском, торговали преимущественно лошадьми. На рынке располагался гостиный двор. С 1795 г. – в составе Российской империи, центр волости Волковысского уезда. В 1897 г. – 2879 жителей, народное училище, лечебница, мельница, медоварня. В XX в. в границы Зельвы вошла Малая Зельва.

Костел. Старый костел находился рядом с кладбищем на самой высокой точке в Зельве. Заложен он был еще в 19 веке, его долго строили католики, но так и не достроили. Строительство храма завершили православные, установив на нем свои купола и кресты. Католики, не имея своего храма, в начале 20 века начали строить новый костел, который действует и сегодня.

На горке церковь существовала до первой мировой войны.

После войны, когда пришла польская власть, католики вернули храм себе. Заменяли кресты, иконы, но на потолках, на сводах под куполами так и остались лики православных святых, нанесенных масляными красками. Пробовали забелить, но они всё равно просвечивались. Поскольку в Зельве был еще и новый костел, то этот называли «горным», другой – «дольным». «Горный» посещала больше молодежь – костел был расположен ближе к центру, в более живописном месте, недалеко от школы, где ксендз обучал детей молитвам.

Теперь предлагаем спуститься вниз и продолжить экскурсию.

Переход к следующему пункту.

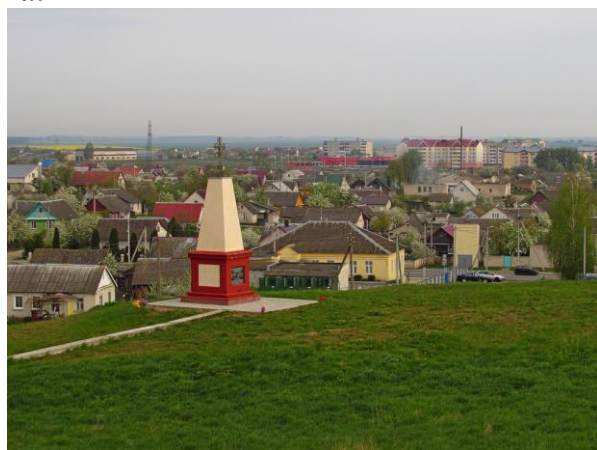


Фото 2. Памятный знак на месте старого костела «на горке»

На горке, возле теперешней аллеи к памятнику, стоял добротный деревянный дом. В нем размещался суд. Вокруг было много зелени: жасмина, сирени, лип. Слева от здания суда, ближе к костелу, был длинный дом, где жили три семьи. На месте нынешнего памятника было стрельбище. Глубокий котлован с трех сторон был окружен высокими насыпями, где молодежь и военные учились стрелять.



Фото 3. Аллея к памятнику погибшим воинам и партизанам г.п. Зельва

Улица Советская (от улицы Пушкина (Ружанской) до старого кладбища). На ней проживали крестьяне (они составляли большинство) и евреи. Улица была широкая, хорошо вымощена, на ней находилась небольшая площадь (начиная от кинотеатра до ул. Советской и от теперешнего сквера до магазина “На Советской”). Площадь была вымощена булыжником. На ней в начале прошлого века и раньше проводились базары, ярмарки.

После войны там проводились митинги на 1 мая, 7 ноября.

Улицы Академика Жебрака до войны не было. По улице Советской, на углу с этой улицей был трактир-столовая Врублевского. Там торговцы, деловые люди, любители просто погулять, совершали всякого рода сделки. Напротив сквера, в здании бывшей поликлиники (ныне райЦГЭ) располагалось местное управление власти: солтыс, писарь, один



Фото 4. Улица Советская. Современный вид.

или два милиционера (милиционеры). Здание полиции находилось отдельно.

В конце улицы шел подъем на католическое кладбище, к старому костелу. По размерам оно занимало довольно большую площадь и разделялось канавой на старое и новое.

Пункт 2. Зельвенская Свято-Троицкая церковь

Зельвенская церковь Святой Живоначальной Троицы имеет глубокие исторические корни. Согласно письменным упоминаниям, храм был построен в 1815 году как униатский костел по проекту архитектора Александра Градецкого на фундаменте древней деревянной православной церкви, датируемой по одним источникам 1434, по другим – 1443 годом.



Фото 5. Церковь Святой Живоначальной Троицы

1434 год за истинную дату постройки первой деревянной церкви, получается, что православная молитва на этом святом месте звучала еще 575 лет назад.

Долгое время постоянной прихожанкой церкви была белорусская поэтесса Лариса Антоновна Гениуш. В храме сохранилось ее напрестольное Евангелие. В память о поэтессе на территории храма установлен памятник.

Переход к следующему пункту.

Улица Пушкина (Ружанская). По этой улице с начала и до примыкания с улицей 17 Сентября, проживали, в основном, одни евреи, дальше до шоссеной дороги жили крестьяне. На этой улице (в конце) находился и ныне действует молитвенный дом баптистов, рядом православное кладбище, которое было закрыто в 1962 г. в связи с появлением нового, за Зельвой. За автомагистралью находились 2 крестьянских и 5 еврейских домов (за асфальтом, в основном, были поля и огороды).

Улица 50 лет ВЛКСМ (бывшая Костельная). Начиналась она от поворота на железнодорожный вокзал, в т.ч. и от начала ул. Пушкина до костёла. По этой улице проживали евреи, только 3 дома были крестьянские. За костёлом ещё 5 домов, а дальше уже шли поля.

Пункт 3. Костел Пресвятой Троицы

После вхождения окрестных земель в 1795 году в состав Российской империи по Третьему разделу Речи Посполитой, Зельва становится центром Волковысского повета. С конца XVIII до начала XX веков Зельва представляет достаточно оживленный населенный пункт. Здесь компактно проживали представители нескольких национальностей, принадлежащие к различным конфессиям. Поэтому в местечке действовали костел, церковь, синагога. Была построена школа, мельница, пивоварня. В конце XIX в Зельве работали народное училище, лечебница, медоварня, свечная мастерская.

В 1913 году в посёлке было закончено строительство нового католического костёла. Трёхнефный двухбашенный храм симметричной композиции является памятником архитектуры неоготики. Накрыт большой крышей, которая образует со стороны главного фасада между башнями двухступенчатый навес.



Фото 6. Костел Пресвятой Троицы

Две высокие двухъярусные четырёхгранные башни завершены шпилями. Над апсидой невысокая башенка каркасной конструкции, увенчанная двухъярусным шпилем. Входная часть костёла выделена экзонартексом в виде открытой галереи с широкими полуциркульными и узкими стрельчатыми проёмами. Пятигранная апсида и боковые стены укреплены контрфорсами. Интерьер костёла поделён шестью восьмигранными колоннами на три нефа.

Громадный костёл как будто перенесён в современную Беларусь из германского средневековья. В 50-х годах прошлого столетия храм был закрыт и использовался как магазин. Впоследствии передан колхозу имени Ленина, который использовал здание как склад зерна.

Костёл возвращён верующим в 1989 году.

Переезд городской поселок Зельва – агрогородок Деречин

Зельвенский район расположен в южной части Гродненской области и занимает площадь 872 кв. километра. На севере граничит с Мостовским и Дятловским районами, на востоке – со Слонимским, на западе – с Волковысским, на юге – с Пружанским районом Брестской области.

Зельвенский район образован 15 января 1940 года. В районе насчитывается 126 населенных пунктов, входящих в состав 9 сельских Советов.

Население района составляет 19,9 тысяч человек, в том числе в г.п. Зельва – 7,7 тысяч человек, в сельской местности проживает 12,2 тысяч человек. 37,6% всего населения составляют пенсионеры. По национальному составу: 68% белорусов, 25% поляков, 7% – других национальностей.

Откуда взялось название – Зельва? Ученые так и не пришли к одному решению, но существует несколько версий. По версии белорусского топонимика Владимира Андреевича Жучкевича, о которой он написал в своей книге «Чаму так названа», слово «Зельва» балтийского происхождения и обозначает сельскохозяйственную культуру (Сельва). Другие ученые считают, что название появилось во время правления Зельвой князей Сапег. Так, в их поместье была алея, по бокам которой располагались скульптуры львов с открытой пастью – «зевами». Отсюда и название – Зельва – «зев льва». Еще одна версия, что поселок получил свое название от реки Зельвянка – Зельва, также как и Полоцк – Полота, Пинск – Пина.

А если попытаться разобраться тогда в названии реки Зельвянка, то изначально речка называлась Зельвея. В основе этого слова лежит слово – «залёва» – место паводка в весеннюю пору, когда вода заливала большое пространство и от зеленого цвета поймы реки.

Агрогородок Деречин. Впервые Деречин упоминается в XV веке как село владения боярина Дрэмута. 10 ноября 1416 года великий князь Витовт «за верную службу» передал Деречин роду Копач.

В 1537 году Деречин получил статус местечка. В середине XVI века часть имения у тогдашних владельцев – Сангушек – выменяли Вишневецкие. Но, как и другие подобные местечки, на протяжении своей истории Деречин несколько раз менял владельцев. В конце XVII века местечко в качестве приданного Изабеллы Елены (Анны) Полубинской, вышедшей замуж за Юрия Станислава Сапегу, перешло к роду Сапега и стало одной из их главных резиденций. В 1866 и 1877 годах в Деречине произошли большие пожары, которые изменили весь вид местечка. В 1866 году на месте сгоревшего костела, разобранного на кирпичи, была построена новая Преображенская православная церковь, а гробы Сапег варварски уничтожены. Великолепный дворец использовался под военные казармы и сгорел после пожара 1866 года.

В годы Первой мировой войны Деречин с 1915 находился под оккупацией кайзеровской Германии. А 18 марта 1920 года по условиям Рижского мирного договора Западная Беларусь и Зельвенщина вместе с Деречином отошла Второй Речи Посполитой, просуществовавшей до начала Второй мировой войны. 15 января 1940 года прошло воссоединение Западной Беларуси и БССР. В годы Великой Отечественной войны в ходе приграничного сражения в районе Деречина шли тяжёлые бои в июне 1941 года. Во время войны на территории Деречина размещалось гетто. 11 июля 1944 года Деречин был освобожден 129-й Орловской дивизией 3-ей армией в ходе операции "Багратион".

Пункт 4. Спасо - Преображенская церковь



Фото 7. Спасо-Преображенская церковь в аг. Деречин

Третьи останавливаются, смотрят на это чудо и лишь сочувственно кивают головами: «Да, мол, время беспощадно не только к людям...».

Этот величественный, даже огромный по деревенским меркам храм стоит как раз на перекрестке дорог Слоним – Зельва и просто притягивает пытливые взгляды людей. Одних проезжих он заставляет удивляться и восхищаться: «Какой огромный храм, да для такой-то деревни!...». Других заинтересовывает своим неким архитектурным диссонансом.

Спасо-Преображенская церковь возводилась с 1854 по 1865 год. Эта церковь имеет несколько нестандартный и весьма запоминающийся внешний вид. Она построена в византийском стиле с пятью деревянными куполами. Средняя часть храма, с двумя боковыми дверьми, представляет правильный четырехугольник с четырьмя колоннами, на которых утверждён средний купол с восьмью окнами. В притворе помещается крестильная, оттуда также можно попасть на верхний клирос и колокольню.

Эта церковь примечательна удивительной настенной росписью. Алтарная и купольная часть храма украшена библейскими сюжетами и изображениями святых угодников. К большому сожалению, в церковном архиве не сохранились сведения о том, кто и когда сотворил этот удивительный шедевр. Но одно бесспорно, что автор росписей был мастером своего дела и человеком глубоко верующим. Хорошо видны росписи во время богослужения, когда открыты Царские врата.

Сохраняя традицию помещать перед жертвенником в левой части алтаря икону «Моления о чаше», иконописец не отступил от правила и изобразил Спасителя в минуту Его самого напряженного моления, передав через краски чувства и переживания. На центральной части алтарной стены, за престолом, изображена икона Тайной Вечери. Все двенадцать апостолов вместе с Иисусом Христом, как в Евангельском повествовании, собрались в сионской горнице. Спаситель, собрав своих ближайших учеников, словно и нас призывает стать соучастниками этой великой тайной вечери. На боковых стенах в алтаре есть изображения великих святителей и учителей Церкви Василия Великого и Иоанна Златоуста. Интересно то, что помимо изображений евангельских повествований, изображений святых апостолов, святителей, коими так богата наша вера, художник изображает лишь патриархов Петра, Филиппа и Алексия, хранителей и защитников нашей веры.

Пункт 5. Костел Успения Пресвятой Девы Марии

На ўскрайку сяло хаатычна
Ва ўсе распаўзлося бакі,
А ён з нецярпеннем гатычным
Стартуе ў высокі блакіт.
Памкнёны да сонца, узнёслы,
Відзён з навакольных дарог,
Нібыта, сабраўшыся ў космас,
З зямлёй развітацца нязмог...
(*Міхась Скобла, урывак з вершу
«Касцёл у Дзярэчыне»*)



Фото 8. Костел Успения Пресвятой Девы Марии

Современный костел Вознесения Девы Марии построен в 1913 году. Именно готическое здание костела привлекает в деревню Деречин большинство

туристов и путешественников по Беларуси. Костел Вознесения Девы Марии в деревне Деречин возводился из красного кирпича с 1906 года по 1913 год, недалеко от того места, где ранее располагался монастырь и старинный каменный костел 17-го века, которые были закрыты и разрушены в середине 19-го века. Здание нового костела в деревне Деречин выполнено в неоготическом стиле.

Это однобашенный трохнефный храм симметрической объёмно-пространственной композиции. Центральной осью фасада является башня с остроконечным шпилем. По углам ступенчатого фронтона располагаются маленькие башенки. Входной портал оформлен стрельчатой аркой. Над ним находится окно-роза. Стены костела укреплены контрфорсами (пятигранной высокой апсиды – двухступенчатыми), прорезаны стрельчатыми оконными проёмами с ажурными решетками и цветными витражами. По периметру проходит карниз с сухариками. В интерьере – полуциркульные своды, исполненные из дерева (охранялись частично).

Осенью 1951 года костел в деревне Деречин был закрыт советскими властями. Некоторое время здание храма использовали как склад, затем костел стоял в запустении и медленно разрушался. В начале 1990-ых годов храм вернули верующим. Костел в деревне Деречин был полностью восстановлен и вновь освящен в 1993 году. Территория вокруг костела обнесена каменной оградой. Рядом с костелом в деревне Деречин имеется также здание плербании (приходской администрации), которое было возведено в начале 20-го века, но и в наши дни функционирует по своему первоначальному предназначению. Внутреннее убранство костела в деревне Деречин достаточно скромное. А вот экстерьер храма, хотя и отличается некоторой сдержанностью, тем не менее поражает своей изысканностью, величием и красотой готических форм.

Переезд агрогородок Деречин – деревня Луконица

Пункт 6. Костел святого Архангела Михаила



Фото 9. Костел святого Архангела Михаила в д. Луконица

В стороне от деревни Луконица, рядом с сельским кладбищем, находится чудесный архитектурный ансамбль в стиле позднего барокко с элементами классицизма – костел святого Архангела Михаила с колокольной барочных форм и парадной аркой. Святыня была построена в 1782 году. В 1866 году римско-католический храм был передан православной церкви, но в 1932 году польская власть вернула его католикам.

При советской власти храм превратили в склад. И лишь в 1994 году храм был возвращен верующим.

Переезд деревня Луконица – деревня Сынковичи

Пункт 7. Храм Святого Михаила Архангела д.Сынковичи

Церковь-крепость Святого Архангела Михаила в деревне Сынковичи, или просто Михайловская церковь – уникальный памятник истории развития белорусского зодчества и одна из первых церквей оборонного типа в Великом княжестве Литовском. Сынковичская церковь – одна из трёх похожих храмов, построенных в Великом княжестве Литовском еще до Люблинской унии по образцу Бернардинского костёла в Вильнюсе. Её «сёстры» – церковь Рождества Богородицы в Мурованке и Благовещенская церковь в Супрасле (ныне Польша). Однако церковь в Сынковичах – это лучший образец церкви-крепости и лучший образец православной готики на землях древней Руси.



Фото 10. Храм Святого Михаила Архангела д.Сынковичи

Михайловская церковь полна загадок и чудес. Даже дату ее появления до сих пор никто не может назвать. По некоторым источникам она была построена в XV веке. Однако во время реставрации были обнаружены свидетельства более ранней истории этого храма.

В 1377 году умер Великий князь литовский Ольгерд и оставил своим наследником сына Ягайло, который впоследствии стал королем Польши. Ягайло, чтобы укрепить свою власть, объявил войну своему родному брату Витовту и дяде Кейстуту. Когда он не смог их победить, то решил хитростью заманить их в ловушку, предложив мир и пригласив их в гости. Когда родственники приехали, то их сразу схватили. Брата Витовта заточили в тюрьму в Кревском замке, а дядю Кейстута казнили. В 1382 году с помощью своей жены Витовт, переодевшись в женское платье, смог бежать и скрывался в деревнях близ города Слонима. Позднее он смог вернуться в Великое Княжество Литовское и стал могущественным правителем.

Спустя время (по некоторым источникам через 25 лет после побега) Витовт вернулся на Слонимщину и заложил храм в Сынковичах в честь своего чудесного освобождения. В 1407 году Церковь была освящена в честь Архангела Михаила.

Однако само сооружение, ставшее церковью, было построено значительно раньше, о чем свидетельствуют находки, сделанные во время реконструкции. Под слоем штукатурки реставраторы обнаружили граффити на древне греческом языке со словами апостола Иоанна, датированное 1213 годом. По архивным данным, на стенах церкви много древних граффити на латинском и греческом языках.

Оформление главного фасада отличается виртуозной изобретательностью. Он расчленен нишами на несколько ярусов, причем ниши каждого яруса имеют неповторимые очертания, размеры и характерный рисунок.

К подобному декоративному решению белорусские зодчие прибегали как к хорошо опробованному приему (например, в храмах в Ишкольди, Мурованке, Супрасле, Гнезно, замке в Мире).

Оборонительный характер храма подчеркивают четыре башни, размещенные по углам церкви. Однако вплоть до 1880-х годов была еще и пятая башня-купол по середине крыши здания. Она исчезла при ремонте (а взамен ее появилась башня над апсидой), но ее наличие глубоко символично: оно доказывает, что Сынковичская церковь была своеобразным звеном в ряду оборонных храмов, упрощение которых шло от 5- к 2- и 1-башенным постройкам.

Башни различны по конструкции. Восточные – круглые. Западные стоят на квадратных основаниях и поддерживаются с трех сторон контрфорсами. Верхняя часть их – восьмигранник с тремя ярусами бойниц. Винтовые лестницы в каждой из башен соединяют интерьер храма с чердаком, где размещается главный оборонный ярус постройки. Массивные, полутораметровой толщины стены, башни, помещение под сводами с бойницами сближают церковь с небольшим замком. Если смотреть на прямоугольный план церкви, можно увидеть небольшую его перекошенность. Обычно это связывают с тем, что строили храм местные мастера, которые для разбивки плана использовали простые, не очень точные измерительные приборы. Однако не исключено, что в этих отклонениях от строгой геометрии зашифрован некий сакральный код...

По периметру трех фасадов стены прорезаны круглыми бойницами и машикулями, которые чередуются друг с другом. Через бойницы вели мушкетный огонь на дальние дистанции, а через машикули сбивали врагов со стен храма. На фасадах бойницы и машикули получили четко выраженную декоративную роль и превратились в интересные элементы внешнего убранства церкви.

Кроме этих оборонительных приспособлений, в верхней части главного фасада можно увидеть интересный и редкий архитектурный элемент – «фонарик», который служил наблюдательным пунктом. Если учесть, что церковь стояла на открытом месте, то защитники ее имели очень большой сектор обстрела. Под каждой из башен был склеп. Большой подвал находился и под полом храма. Бабинец, или притвор, появился, вероятно, позже возведения стен и башен, но уже в XVIII веке он отмечен в инвентарях. Что же касается каменной звонницы, то ее выстроили в конце XIX столетия, и она выпадает из общей стилистики памятника.

Построенная как православный храм, церковь затем «перешла» в униатство и вернулась в православие после упразднения унии. В межвоенный период, в 20-30 годах XX столетия, здесь вновь действовал активный униатский

приход, который существовал благодаря усилиям иезуитов восточного обряда, обосновавшимся в пригороде Слонима – имени Альбертин, которое принадлежало Пусловским. После Второй мировой войны храм был закрыт и возобновил свою деятельность как православная святыня в 1993 году.

Реконструкция церкви продолжается. Сейчас можно только догадываться, сколько еще удивительных открытий предстоит сделать реставраторам, когда они снимут слои штукатурки и краски с внутренних стен храма. Даже сейчас уже можно точно сказать, что там находятся древние фрески и граффити, которые помогут приоткрыть завесу тайн, которые хранит в себе Сынковичская церковь.

В сынковичском храме находится знаменитый своими чудотворениями новый список с афонской иконы Божией Матери «Пантанасса» («Всецарица»).

Сынковичская церковь давно прописалась на почтовых марках и конвертах. В октябре 2000 года Национальный банк РБ выпустил памятную медаль с ее изображением. Храм этот стал источником вдохновения для многих художников, работающих в графике, акварели, гравюре. Начиная с XIX века и до сей поры он продолжает быть объектом пристального внимания археологов, историков архитектуры.

Судьба церкви сложилась так, что до наших дней не дошли ни сколько-нибудь подробные исторические сведения о ней, ни тем более имена ее создателей. Но мы должны быть благодарны быстротечному времени, сохранившему для нас это бесценное творение наших предков.

Подводя итог сказанному, так и хочется назвать эту церковь маленькой цитаделью. В серии подобных оборонных сооружений в Литве, Польше, Украине этот храм не имеет себе равных. У него свое, только ему присущее архитектурно-художественное лицо.

Покидая ее, каждый из нас увезет с собой воспоминания об удивительном обаянии этого храма-крепости, который дает нам все основания с гордостью и благодарностью вспоминать своих предков, чьим трудом и талантом создавались подобные памятники, имеющие непреходящее значение в культуре мировой цивилизации.

На этом наша экскурсия подошла к концу. Но Зельвенщина таит в себе еще много интересных исторических фактов, географических мест, мест, связанных с биографией знаменитых литераторов, ученых, военных, врачей, инженеров и многих других известных людей, чья жизнь и деятельность оставили заметный след в истории не только Зельвенского района, Республики Беларусь, но и за пределами нашей страны.

Заключение

Пройдя по предложенному экскурсионному маршруту участники экскурсии могут познакомиться с сакральным наследием западной части Зельвенского района, воочию увидеть костелы и церкви – молчаливых свидетелей истории, прикоснуться к многовековым тайнам.

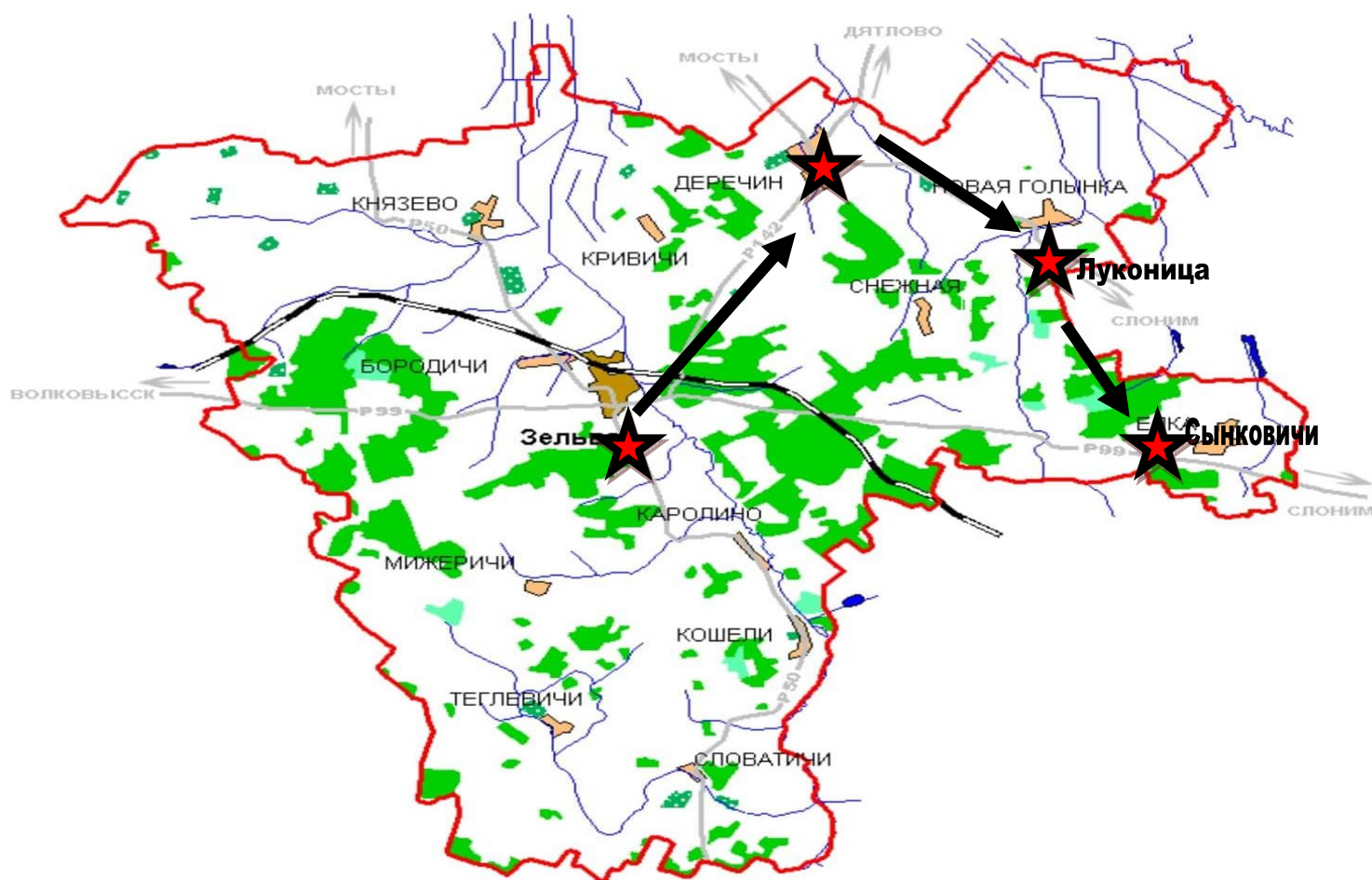
Работа по разработке экскурсионных маршрутов будет продолжена. Так, в восточной части Зельвенского района находится костел святого Юрия в д. Кремяница (1617 г.), в юго-восточной части района, в аг. Мижеричи находятся церковь св. Анны (1907 г.) и костел Благовещения (1907 г.).

Литература

1. Памяць Зэльвенскі раён: Гіст.-дакум. Хроніка Зэльвенскага раёна. – Мн.: ПК “Палі – П 15 графармленне”, 2003. 501 с.: іл
2. Славуты Зэльвенскі край: Матэрыялы навук. гет.-краязн. канф. “Старонкі гісторыі Зэльвеншчыны” (Зэльва, 12 снежн. 1998 г.) / Рэдкал. : Д.С. Аляшкевіч (гал. рэд.) [і інш]. – Ліда : Лідская друкарня, 2004. – 363 с.
3. <http://zelva.grodno-region.by/ru/history-ru/>
4. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Зэльва>
5. Архивы Зельвенской районной газеты «Праца»

Приложение

Карта маршрута



Гаваркія назвы маёй мясцовасці

*(VII областная открытая научно-практическая конференция
«Край Гарадзенскі – 2020» – Диплом I степени главного управления
образования Гродненского областного исполнительного комитета)*

Автор: Скуба Герман

«Трапіць у Карэю і Кітай на школьным аўтобусе! Нейкая бязглуздзіца!» – скажаце вы. Якія Кітай і Карэя на нашай Гродзеншчыне, а тым больш на зямлі Крамяніцкай. Пачакайце! Так думаў і я, упершыню пачуўшы гэты выраз. А потым зразумеў: Карэя і Кітай – гэта назва вуліц у вёсках Самаравічы і Падбалоцце. Нашы продкі былі такімі кемлівымі і назіральнымі, што ўмелі жывым і гаваркім словам даць назву пэўнай мясцінцы ці ўзгорку. Гэта мая маленькая радзіма. З маленства я ведаю, як называецца луг ля ракі, поле, на якім працуюць мае бацькі, сцяжынка, па якой я сотню разоў бегаў у лес. Усё мае сваю назву. А ці задумваліся вы, чаму так? Вядома, назва кожнай мясцінкі гаваркая, запамінальная, адметная. Калі карыстацца навуковай мовай, то гэта гучыць так: мікратапонім ад грэчаскага мікрос (малы) і топос (мясціна) + оніма (імя)[2,с.13]. Ведаючы мікратапонім, можам беспамылкова трапіць у любое месца: пабываць у Карэі і прагуляцца па Кітаі.

Я ўжо многа гадоў займаюся вывучэннем скарбаў маленькай радзімы: даследаваў этымалогію паходжання прозвішчаў, мянушак, славутасцяў мясцовасці, збіраў звесткі пра вядомых землякоў. А вось вывучэннем гаваркіх назваў навакольных вёсак яшчэ не займаўся. Актуальнасць тэмы ў Год малой радзімы відавочная: змяняюцца пакаленні, сціраюцца з памяці розныя прадметы, якія выходзяць з ужытку, а назвы застаюцца, гавораць, у іх, як у люстэрку, адбіваецца наша гісторыя, пляццца вянок памяці аб мінулым, ушаноўваюцца нашы продкі.

У час працы над матэрыялам карыснымі сталі сустрэчы з мяцовымі жыхарамі-старажыламі, знаёмства з кнігай У.Юрэвіча «Слова роднае, жывое, гаваркое», П.У.Сцяцко «Паходжанне назваў населеных пунктаў». Так паступова акрэслілася мэта маёй работы: вывучыць спадчыну малой радзімы праз збор і сістэматызацыю гаваркіх назваў вёсак Вейшычы, Князева, Крамяніца, Падбалоцце, Самаравічы.

Задачы, якія неабходна вырашыць:

1) сабраць і прааналізаваць гаваркія назвы навакольных вёсак;

2) растлумачыць этымалогію паходжання, асаблівасці і спосаб утварэння мясцовых гаваркіх назваў і скласці слоўнік мікратапонімаў вёсак Вейшычы, Князева, Крамяніца, Падбалоцце, Самаравічы;

3) паглыбіць веды пра гісторыю сваёй зямлі і заахваціць аднагодкаў да знаёмства з цікавымі назвамі маленькай радзімы.

Этымалогія паходжання, асаблівасці і спосаб утварэння мясцовых слоў-назваў

Аналізуючы назвы, якія сустракаюцца ў навакольных вёсках, я зразумеў, што некаторыя з іх паходзяць ад імён ці прозвішчаў гаспадароў – 5; удакладнення ўмоў працы, дзейнасці ці адпачынку чалавека – 11, наяўнасці прыродных дароў ці знаходжання пэўнага геаграфічнага помніка прыроды – 10, а пераважная большасць – ад успаміну аб нейкіх гістарычных падзеях – 14.

Па класіфікацыі тапонімы я падзяліў на пэўныя групы:

1) гадонімы – назвы вуліц;

2) гелонімы – назвы балот, забалочаных месцаў;

3) аронімы – назвы гор, узгоркаў, узвышшаў, урочышчаў [2, с.23].

У асноўным мікратапонімы простыя (складаюцца з аднаго слова), састаўных я знайшоў толькі адзін: Зайцаў Топаль. Большасць назваў мае форму ніякага роду: Гарэлішча, Малінавае, Адказное, Жукава, Дзіравае, Павешана, трэць назваў жаночага роду: Сценка, Калішняўка, Васілёўшчына, Свіслач, Карэя і інш. Некалькі назваў мужчынскага роду ці ўжываюцца ў форме множнага ліку: Тапалёк, Хутар, Парк, Могліцы, Балотцы, Лозы. Цікава, што гэты аднаслоўныя назвы, а словазлучэнняў тыпу назоўнік + прыметнік толькі адно – Зайцаў Топаль. Пры гэтым любая назва ў свядомасці местачкоўцаў настолькі трывалая, што няма неабходнасці гаварыць, што гэта поле ці вуліца: усё зразумела без каментарыяў.

Заўважыў я адрозненне і ў стылёвай афарбоўцы мясцовых назваў. Асабліва пяшчотна, з памяншальна-ласкальным адценнем гучаць Тапалёк, Сценка, Вёска, Касцёлка; іранічна і здзекліва Свінава, Дзіравае, Кітай; з болем і адчаем вымаўляюцца Слэзнае, Гарэлішча, Галгофа, Павешана, Бубнішча, Адказное. Частка вёскі была названа Кітай, таму што менавіта тут жылі бедныя мнагадзетныя сем'і (8-10 дзяцей) простага сацыяльнага статусу, якім не заўсёды хапала ежы, адзення. Назва ўрочышча Схрон мае рускае паходжанне ад дзеяслова «схороніцца», месца далёка за вёскай Крамяніца, дзе падземны ход з касцёла выходзіў на паверхню і ўтвараў вялікае сховішча.

Успамін пра гістарычнае мінулае краю і ўшанаванне памяці продкаў гучыць у найменнях Двор, Касцёлка, Парк, Бяркозава, Свіслач, Жукава, БАМ, Навасёлы, Дубаўе. Касцёлкай называюць местачкоўцы частку вёскі Крамяніца,

размешчаную блізка каля касцёла Св. Юрыя, помніка архітэктуры 16-17 стагоддзяў, а крайняя вуліца гэтай вёскі носіць назву Рыбаччына, бо многа сочень гадоў таму тут знаходзіліся хаткі рыбакоў і на вялікіх кірмашах гандлявалі рыбай, каб не псаваць паветра ў цэнтры мястэчка.

З усіх мікратапонімаў 8 невытворных слоў: Парк, Двор, Вострава, Кітай і інш., астатнія – вытворныя: Слёзнае, Гарэлае, Свінава і г.д. Паводле спосабаў утварэння мікратапонімаў вылучаецца суфіксальны. Пры дапамозе суфікса -н- утварыліся Слёзнае, Адказное; суфікса -ішч- Гарэлішча, Бубнішча; суфікса -шчын- Гладкаўшчына, Васілёўшчына; суфікса -ав-, -ёв- Свінава, Бяркозава, Жукава, Лісава, Малінава, Брылёва; суфікса -к- Сценка, Гандлёўка, Калішняўка, Вёська, Касцёлка, Копанка. Адзінкавыя назвы ўтвораны пры дапамозе суфіксаў -ц-, -іц-, -ан-, -ын-, -ёк-, -нік-: Балотцы, Могліцы, Павешана, Рыбаччына, Тапалёк, Кальнік. Адзінкавая назва вуліцы БАМ – абрэвіяцыя, Навасёлы – асноваскладанне, Схрон – нульсуфіксальны спосаб.

Больш поўную інфармацыю пра мікратапонімы я прапаную атрымаць у складзеным мною слоўніку, дзе я падаю іх у алфавітным парадку з тлумачэннямі.

Тлумачальны слоўнік мікратапонімаў вёскі Вейшычы

Адказное, н. Частка неўрадлівага панскага поля, надзел на якім выдзяляўся парабкам-п'яніцам гаспадаром Банцкевічам, каб пакараць чалавека і прымусіць працаваць дарэмна там, дзе нічога не расло. *Намучыліся некалі парабкі на гэтым Адказным.*

Бубнішча, н. Узгорак сярод балота за дзве вярсты ад вёскі, на якім нічога не расло, нават зелле (ад слова бубен). *Тут, на Бубнішчы, нічога ніколі не расло і не будзе расці.*

Бяркозава, н. Урочышча непадалёк ад вёскі, дзе ў 19 стагоддзі жыў ляснік па прозвішчы Бяркоз, які служыў каля 50-дзiesiąці гадоў у пана з маёнтка Войневічы. *Доўгі час успаміналі мы Бяркоза добрым словам.*

Васілёўшчына, ж. Поле, падараванае панам Банцкевічам свайму конюху Васілю за шматгадовую адданую службу, але карыстаўся ім гаспадар нядоўга, памёр у сталым ўзросце, а вось сын, таксама Васіль, меў яго ва ўласнасці аж да ўтварэння калгаса. *Цяпер соткі будуць адмераны ў Васілёўшчыне.*

Гарэлішча, н. Вуліца на ўскрайку вёскі, якая ў час пажару перад вайной выгарала датла. Гаспадары спрабавалі адбудаваць яе, але пажары знішчалі яе яшчэ некалькі разоў. *На Гарэлішчы кожны год першымі зацвітаюць словы.*

Двор, м. Фундамент і слупы ад панскага маёнтка пана Банцкевіча. *Даедзеце да Двара, а там рукой падаць да вёскі.*

Дубаўе, н. Урочышча за вёскай, дзе калісьці па загаду пана Банцкевіча былі высаджаны сотні дубоў, потым, у часы калектывізацыі, дубы былі высечаны для патрэб калгаса, а месца атрымала назву Дубаўе. *Дык гэта ж я ў Дубаўе сабралася набраць зёлкаў.*

Жукава, н. Балота за паўтары вярсты ад вёскі, дзе калісьці стаяў хутар Жука Вікенція. *Бяжы, сыноч, да бацькі ў Жукава, дапамажы каровы прыгнаць дахаты.*

Калішняўка, ж. Поле непадалёк ад вёскі, каля чыгункі, дзе немцы ў часы вайны згужалі матэрыялы для будаўніцтва станцыі (паходзіць ад слова «калішнявы») дыялект у значэнні «даўнейшы»). *Доўга ўзрывалі немцы ўсё, што ляжала ў Калішняўцы..*

Лозы. Урочышча, дзе знаходзіліся вялікія зараснікі лазы, якую вяскоўцы выкарыстоўвалі для розных патрэб. *Сёлета каля Лозаў грыбоў вельмі многа высыпала.*

Павешана, н. Урочышча ў лесе за вёскай, дзе ў розныя часы (каля двухсот гадоў), на старым дубе знаходзілі мерцвякоў. Людзі заканчвалі жыццё самагубствам па невядомых прычынах. *Мінай, дзеткі, гэтае месца, не трывож душы.*

Сценка, ж. Поле, якое аддзяляла панскія надзелы, бо на ім жыта расло, як сцяна. *Я Сценкай да касцёла хутка забягу.*

Свінава, н. Узгорак, дзе каля паўстагоддзя таму была свінаферма, цяпер толькі рэшткі збудавання. *Цяпер у Свінава ніхто не ходзіць, хоць ягад там у лесе многа.*

Тлумачальны слоўнік тапонімаў вёскі Князева

Могліцы. Узгорак за вёскай, дзе многа дзясяткаў гадоў вяскоўцы закопвалі здохлую жывёлу. У апошні час адпаведныя службы забаранілі гэта, а назва засталася. *Не пускайце дзяцей на Могліцы, бо яшчэ заразу якую падчэпяць.*

Парк, м. Парк і вуліца, дзе захаваліся рэшткі панскага парка ў цэнтры вёскі, дзе знаходзіцца каля дзясятка дамоў. *Сёння на экскурсію ідзем у Парк.*

Свіслач, ж. Вуліца, пабудаваная ў 80-я гады 20 ст., у час росквіту калгаса «Прагрэс», дзе жыллё атрымалі галоўныя спецыялісты, якія ў большасці (па волі лёсу), былі ўраджэнцамі Свіслацкага раёна. *Прайдзіце па Свіслачы, можа, там хтосьці ведае пра гэта.*

Тапалёк, м. Месца на скрыжаванні дарог вёсак Князева, Самаравічы, Падбалоцце, дзе раней не было аўтобусага прыпынку, а расла вялікая таполя, і каля яе спыняўся аўтобус. Людзі, беручы білеты, казалі: *«Да Тапалька. Спыніце мне каля Тапалька».*

Тлумачальны слоўнік гаваркіх назваў вёскі Крамяніца

Брылёва, н. Хутар недалёка ад вёскі Крамяніца, дзе хата стаяла на ўзгорку, які па сваёй форме нагадваў брыль, «галаўны мужчынскі ўбор». *Яго сын так і жыў у Брылёва да самай смерці.*

Бумяхі. Частка ўзгорыстага поля за вёскай, неўрадлівага і камяністага. *Цяпер Бумяхі ляжаць адлогам.*

Галгофа, ж. Узгорак каля касцёла, дзе раней былі першыя пахаванні, потым усё зарасло сасняком, а ў пачатку 21 стагоддзя ксяндзом Крыштафам зроблены Крыжовы Шлях Хрыста. Пад крыжом пахаваны рэшткі касцей. *У пятніцу Крыжовы Шлях пачнецца з Галгофы.*

Гандлёўка, ж. Цэнтральная вуліца, дзе з пачатку заснавання мястэчка Крамяніца ладзіўся гандаль найбольш каштоўнымі вырабамі. *Цяпер на Гандлёўцы толькі тры «жывыя» хаты.*

Касцёлка, ж. Так называюць местачкоўцы невялікую вуліцу вёскі Крамяніца, размешчаную блізка каля касцёла Св. Юрыя, помніка архітэктуры 16-17 стагоддзяў. *Нашы сестры-манахіні жыўць на Касцёлцы ўжо даўно.*

Рыбаччына, ж. Крайняя вуліца, дзе многа соцень гадоў таму знаходзіліся хаткі рыбакоў і на вялікіх кірмашах гандлявалі рыбай, каб не псаваць паветра ў цэнтры мястэчка. *Пачакай, я забягу толькі на Рыбаччыну да бацькі.*

Малінава, н. Узгорак за вёскай, на якім расло вельмі многа малінаў. Пасадкі належалі манахіням кляштара, які дзейнічаў пры касцёле Св.Юрыя 15-16 ст. Цяпер там густа разрасліся сасонкі, утварыўшы невялікі лясок. *Цяпер нават і не здагадаешся, што ў Малінаве раслі маліны.*

Кар'ер м. Роў на канцы вёскі, дзе каля пяцідзсяці гадоў бралі гравій для патрэб калгаса. *Дык смецце цяпер скідаюць у Кар'еры, вязі туды.*

Схрон, м. Назва ўрочышча мае рускае паходжанне ад дзеяслова "схороніцца", месца далёка за вёскай Крамяніца, дзе падземны ход з касцёла выходзіў на паверхню і ўтвараў вялікае сховішча. У часы калектывізацыі там хаваліся тыя, хто выступаў супраць утварэння калгасаў. *Асцярожна, унучка, глядзі пад ногі, тут недзе Схрон быў.*

Тлумачальны слоўнік мікратапонімаў вёскі Самаравічы

БАМ, м. Вуліца, якая размешчана за 3 кіламетры ад свінагадоўчага комплексу «Самаравічы». У 70-дзясятых гадах, калі пачалося будаўніцтва, людзі, убачыўшы размах будаўніцтва, назвалі так гэтае месца. *Пачынаць рамонт дарогі, казал, будуць з БАМа.*

Балотцы. Вельмі мокрае і гіблае месца на ўскрайку вёскі, якое, паводле легенды, высахла, дзякуючы малітвам і ўстаноўцы трох крыжоў – тры асобы Бога – вяскоўцамі. Пазней тут пачалі будавацца людзі, а назва вуліцы

замацавалася – Балотцы. *Балотцы адраджаюцца, моладзь селіцца ў бацькоўскіх хатах.*

Карэя, ж. Назва вуліцы паходзіць ад выказвання аднаго з жыхароў, які ўвесь час акцэнтаваў увагу на падзеле вёскі, калі патрэбна было вырашыць нейкую ўсеагульную справу: «Мы зробім самі, а вы як хочаце! Мы як Паўночная і Паўднёвая Карэя!» *Я ў Карэю замуж пайшла, там і жыву.*

Лісава, н. Невялікі лясок, у якім вяліся лісы і пастаянна наведваліся на падворкі, забіраючы курэй. Колькі лісіных вывадкаў ні было знішчана, яны сяліліся там бесперапынна. *Лісава тое было сапраўднай бядой для вяскоўцаў.*

Слёзнае, н. Балота за вёскай, дзе калісьці дзеці пасвілі кароў і там з імі заўсёды здаралася нейкая прыгода: карова вывіхнула нагу, згубілася цяля, адана рагуля распарола бок другой і інш., за якую дарослыя іх каралі і слёзы ў пастушкоў каціліся градам. *Цяпер на Слёзным ніякай жывіны не ўбачыш.*

Тлумачальны слоўнік гаваркіх слоў-назваў вёскі Падбалоце

Веська, ж. Вялікая, асноўная вуліца ў вёсцы, заснаваная з пачатку ўзнікнення мястэчка (з польскай мовы «весь») У большасці гэта дабротныя дамы і зажытачныя сем'і. Пабудовацца там мог не кожны. *Біліся мы, хлапчукі, часта з падлеткамі з Вёскі.*

Вострава, н. Балота і тры дамы, пабудаваныя на беразе ракі Зальвянка, далёка за вёскай Падбалоце. У час разліву ракі людзі жылі, як на востраве. *Сена падзялілі ў Востраве, ездзілі сушыць.*

Гладкаўшчына, ж. Вялікае поле на некалькі дзясяткаў гектараў, вельмі роўнае і гладкае, былыя панскія землі (магчыма паходзіць ад слова «гладкава»). *Зжалі ў Гладкаўшчыне, а потым пераехалі пад Зайцаў Топаль.*

Зайцаў Топаль, м. Фундамент і старая таполя на месцы адзінокай сядзібы Зайца Браніслава. *Палола буракі каля Зайцавага Топаля.*

Кальнік, м. Поле далёка за вёскай, дзе пасля ледавіка засталася многа валуноў розных памераў, і для патрэб будаўніцтва людзі калолі камень. Там да нашага часу знаходзіцца помнік прыроды – Калініцкі камень памерамі да трох метраў і вагою каля 42 тон. *У Кальніку яго знайшлі нежывога.*

Кітай, м. Частка вёскі была названа Кітай, таму што менавіта тут жылі бедныя мнагадзетныя сем'і (8-10 дзяцей) простага сацыяльнага статусу, якім заўсёды не хапала ежы, адзення. *На ваш Кітай хлеба не навозішся.*

Копанка, ж. Вялікія балоты за вёскай, дзе ў 50-дзясятых гадах капалі торф. *Гарыць балота каля Копанкі, ніяк не патушаць.*

Навасёлы. Вуліца, утвораная значна пазней з перасяленцаў хутароў, у асноўным уласнікаў, аднаасобнікаў. *З усяе вёскі толькі ў Навасёлах некалькі хат, дзе ёсць мужчыны.*

Хутары. Поле, дзе раней жылі сем’і Падчыкаў, Кузьмічоў, Хведукоў. *Засталася я тады на Хутарах, пошту адтуль хадзіла насіць па вёсцы.*

Заклучэнне

Мікратапонімы, як і людзі, маюць свае «мянушкі», знакі адрознення, нейкія прыкметы, якія кідаюцца ў вочы. Яны ніколі не ўзнікаюць самі па сабе, а цесна звязаны з чалавекам, яго жыццём і лёсам.

Прааналізаваўшы мясцовыя назвы, я зрабіў наступныя вывады:

1) мікратапонімы павінны замацавацца ў свядомасці людзей як старажытныя помнікі, якія дазваляюць захаваць ідэнтычнасць гісторыі, мовы і культуры нашай мясцовасці;

2) у лічбах назвы вуліц – гадонімы, складаюць – 12; палёў – 10; узгоркаў і урочышчаў – аронімы, 12; балотаў – гелонімы, 3, адзінкавыя назвы хутара, лугу, скрыжавання;

3) больш за ўсё гаваркіх назваў звязана з вёскамі Вейшычы (14), Падбалоцце (10), Крамяніца (9);

4) вельмі важна ў Год малой радзімы не даць гаваркім назвам знікнуць бяследна, знікнуць або пакінуць пра сябе напамін толькі на старонках летапісаў ці архіўных дакументаў.

Выкарыстаць сабраны матэрыял прапаную на ўроках беларускай мовы і літаратуры, геаграфіі, гісторыі, у гурткавой і пазакласнай дзейнасці, аформіць краязнаўчую экспазіцыю ў школьным музеі. Ужо надрукаваны ў «Кразнаўчай газеце».

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Сцяцко, П.У. Назвы населеных пунктаў : артыкулы / П.У. Сцяцко. – Мінск: "Юнацтва", 2006. – 94 с.

2. Юрэвіч, У. Слова жывое, роднае, гаваркое : артыкулы / У. Юрэвіч. – Мінск: "Юнацтва", 1992. – 82 с.

Дадатак

Мікратапонім	Способ утварэння слова
Адказное	Адказ + н + ое
Бубнішча	Бубн + ішч + а
Бяркозава	Бяркоз + ав + а
Васілёўшчына	Васілёў + шчын + а
Гарэлішча	Гарэл + ішч + а
Двор	Невытворны

Дубаўе	Дуб + аў + е
Жукава	Жук + ав + а
Калішняўка	Калішняў + к + а
Лозы	Невытворны
Павешана	Павеш + ан + а
Сценка	Сцен + к + а
Свінава	Свін + ав + а
Могліцы	Могл + іц + ы
Парк	Невытворны
Свіслач	Невытворны
Тапалёк	Тапал + ёк
Брылёва	Брыл + ёв + а
Бумяхі	Бум + ях + і
Галгофа	Невытворны
Гандлёўка	Гандлёў + к + а
Касцёлка	Касцёл + к + а
Рыбаччына	Рыбач + чын + а
Малінава	Малін + ав + а
Кар’ер	Невытворны
Схрон	Нульсуфіксальны
БАМ	Абрэвіяцыя
Балотцы	Балот + ц + ы
Карэя	Невытворны
Лісава	Ліс + ав + а
Слёзнае	Слёз + н + ае
Веська	Весь + к + а
Вострава	Вострав + а
Гладкаўшчына	Гладкаў + шчын + а
Кальнік	Каль + нік
Кітай	Невытворны
Копанка	Копан + к + а
Навасёлы	Асноваскладанне
Хутары	Невытворны

Духоўныя каштоўнасці ў лірыцы маіх землякоў
(на матэрыяле творчасці В. Ададуравай, С. Літвінчык)

*(VII областная открытая научно-практическая конференция
«Край Гарадзенскі – 2020» – Диплом I степени главного управления
образования Гродненского областного исполнительного комитета)*

Автор: Корней Антон

Духоўнасць – гэта ўласцівасць душы, якая заключаецца ў перавазе маральных, інтэлектуальных інтарэсаў над матэрыяльнымі.

Сучасную моладзь часта абвінавачваюць у бездухоўнасці, бязвер'і ў маральныя каштоўнасці. Азіраючыся вакол, мы бачым многа несправядлівасці, хлусні, жорсткасці. Многія людзі сталі думаць толькі пра сябе, матэрыяльныя інтарэсы замяняюць зносіны з сябрамі і роднымі. Падлеткі ў сучасны час карыстаюцца мноствам крыніц інфармацыі, якія на іх уплываюць негатыўна. Яны мала чытаюць літаратуру, асабліва паэзію. Лічу, што менавіта паэзія з'яўляецца адной з галоўных крыніц маральнага выхавання чалавека.

Радзіма – зямля – маці – прырода – каханне – вера ў Бога – спагада – асноўныя духоўныя каштоўнасці, на якіх павінна выхоўвацца моладзь. Таму на ўроках літаратуры настаўнікі прывіваюць нам любоў да Радзімы, яе прыроды, гісторыі, традыцый; вучаць паважаць сваіх бацькоў, быць міласэрнымі, спагадлівымі.

Вершы вядомых беларускіх аўтараў Сяргея Грахоўскага, Ніла Гілевіча, Пімена Панчанкі, Рыгора Барадуліна і іншых раскрываюць перад намі прыгажосць душы лірычнага героя. Але на Зэльвеншчыне жылі і жывуць таленавітыя людзі, з творчасцю якіх я амаль незнаёмы. Калі я выявіў, што пераважная большасць паэтаў працавалі ці працуюць настаўнікамі, я здзівіўся. Валянціна Ададурава, Ірына Войтка, Данута Дабрыніна, Святлана Літвінчык, Алена Кароза, Пётр Марціноўскі, Валянцін Семяняка...

Асабліва мяне зацікавілі вершы настаўніц – зямлячак Валянціны Захараўны Ададуравай і Святланы Іванаўны Літвінчык, таму я вырашыў спыніцца на даследаванні іх паэтычнай творчасці.

Чаму менавіта гэтыя аўтары?

Па-першае, я лічу, што кожны чалавек, які паважае сябе, павінен цікавіцца творчасцю сваіх землякоў.

Па-другое, гэтае пытанне падалося мне асабліва актуальным у сучасны час, калі моладзь мала цікавіцца паэзіяй і не верыць у маральныя каштоўнасці.

У сваёй рабоце я вырашыў раскрыць наступную праблему: на матэрыяле творчасці В.Ададуравай, С.Літвінчык выявіць духоўныя каштоўнасці ў сучаснай лірыцы.

Акрэсленая праблема рэалізуецца з дапамогай вырашэння наступных задач:

○ даследаваць асноўныя тэмы і вобразы настаўнікаў-паэтаў маёй мясцовасці;

○ раскрыць духоўны свет лірычнага героя ў іх творчасці;

○ даказаць, што вершы маіх землякоў вызначаюцца маральна-духоўнай змястоўнасцю, маюць вялікае выхаваўчае значэнне.

Аб’ектам даследавання дадзенай работы з’яўляюцца лірычныя творы В.Ададуравай, С.Літвінчык.

Прадмет даследавання – духоўныя каштоўнасці ў лірыцы настаўніц-паэтак.

Гіпотэза: у лірыцы маіх землякоў Валянціны Ададуравай і Святланы Літвінчык сцвярджаюцца духоўныя каштоўнасці

Напісанню работы садзейнічалі такія метады даследавання, як аналіз, параўнанне, гутарка.

Раздзел 1. РАДЗІМА Ў ЛІРЫЦЫ В.АДАДУРАВАЙ, С.ЛІТВІНЧЫК

Валянціна Захараўна Ададурава адпрацавала ў нашай школе дваццаць гадоў.

Кожны вучань знаёмы са зборнікам паэткі “Глыбінка”. Вершы былой настаўніцы вельмі рытмічныя, простыя, і ў той жа час маюць глыбокі жыццёвы сэнс. Я заўважыў у творах паэткі вялікую прагу любові да роднага краю, Бацькаўшчыны, шчырых і добрых людзей, на якіх так багата наша Беларусь. Чытаю яе вершы і адчуваю, што без Беларусі ёй не было б спакою.

О, Беларусь! мая Радзіма!

Дазволь тваёй травінкай стаць!

Цябе, на ўсёй зямлі адзінай,

Мне ні за што не прамяняць. [1, с.16] (“Табе, на ўсёй зямлі адзінай”)

Паэзія, землякі і родная зямля лячылі Валянціну Захараўну, суцяшалі, а яна апявала іх у сваіх вершах. У вершы “Не шукаю далёкага раю” [2, с.15] настаўніца ўсім сэрцам адчувае еднасць з роднай зямлёй. Ёй не трэба другога краю, для яе раем з’яўляецца свая старонка: “гэты рай я сама адкрываю на бацькоўскай зямлі”.

Любоў да роднага краю была ў Валянціны Ададуравай настолькі магутнай, што, правёўшы дзяцінства, юнацтва ў вёсцы, паэтка зрабіла яе галоўным героем у сваіх вершах. Як, напрыклад, у вершы “Родная вёска”

Куточак родны - Хадзявічы.

Да вас шляхі з усіх канцоў. [1, с.8]

Радкі верша “Елка” напоўнены вялікай любоўю да вёскі Елка, дзе В.Ададурава жыла і настаўнічала, выкладаючы беларускую мову і літаратуру ў сельскай школе.

Елка! Часцінка зялёнага бору,

Вёска ў вяночку жытніх палёў.

З нетраў лясных на палеткаў прасторы

Выйшла, ківаеш садовым галлём. [1, с.13].

Увасабленні “выйшла, ківаеш” перыфраза “часцінка зялёнага бору” даюць нам магчымасць адчуць моцную прывязанасць паэтка да гэтай мясціны.

Радзіма Святланы Іванаўны Літвінчык - вёска Клепачы Бераставіцкага раёна Гродзенскай вобласці. Пасля заканчэння ўніверсітэта па размеркаванні яна трапіла ў Елкаўскую СШ, знайшла тут другую палавінку і засталася назаўсёды.

Чытаючы яе вершы, я і раней заўважаў, а цяпер упэўніўся, што яны прасякнуты пачуццём вялікай любові да Беларусі. У вершы “Беларусь” яна называе Радзіму шматлікімі эпітэтамі: “*бела-ружовая, сіне-блакітная, гераічная, самабытная, добрая, чыстая, мудрая, светлая*”. Вобраз Радзімы ў творчасці маёй зямлячкі-настаўніцы раскрываецца найперш праз захапленне яе прыгажосцю, заміланне роднымі краявідамі. У вершы “Бацькаўшчына” яе сэрца ўбірае ў сябе ўсю прыгажосць мілых мясцін, прывязваецца да іх спевамі птушак, промнем сонца, блакітам неба:

Салоўка ў полі і струмень празрысты,

Каштан, узгорак, песня салаўя...

І неба з сонцам чыстым-чыстым-

Усё гэта ты, бацькоўская зямля... [3, с.53]

Вёску Елка Святлана Іванаўна лічыць сваёй, роднай, называе яе падарункам лёсу:

Калі ў мяне спытаюць людзі,

Ці прыжылася я ўжо тут,

Адказ мой адназначным будзе,

Што стаў мне родным гэты кут. [2, с.54] (“Падарунак лёсу”)

Такім чынам, прачытаўшы і прааналізаваўшы вершы настаўніц - паэтак на тэму Радзімы, я ўпэўніўся, што бацькоўскі край, родная мова – вялікія духоўныя каштоўнасці, якія трэба берагчы і захоўваць. Валянціна Ададурава пакінула нам свае вершы як напамін пра яе, як наказ, як трэба любіць бацькоўскі кут, захапляцца ім, берагчы і шанаваць яго.

Вершы землякоў пра Беларусь, пра малую радзіму абуджаюць у маім сэрцы пачуццё любові да роднага краю, вучаць быць адданым той зямлі, на

якой нарадзіўся, любіць і паважаць сваіх бацькоў.

Раздзел 2. ПАЧУЦЦЁ ПРЫРОДЫ Ў ПЕЙЗАЖНАЙ ЛІРЫЦЫ ЗЕМЛЯКОЎ

Чытаючы і аналізуючы вершы настаўніц, я заўважыў, што пачуццё любові да Радзімы, адчуванне сувязі з роднай зямлёй звязана ў паэтак з захапленнем прыгажосцю родных мясцін. У многіх вершах Валянціны Ададуравай я заўважыў вобразы дарагіх сэрцу краявідаў, непаўторных куткоў, “дзе бусла ўбачыў першы раз у небе, дзе босы бег па лугавой траве, дзе, сэрцам прыпадаючы да глебы, адчуў, як дыхае яна, жыве”.

Мне здалося, што настаўніца асабліва любіла вясну, калі ў прыродзе ўсё пачынае абуджацца і ажываць, спяваюць птушкі:

Жаўрук спявае ў паднябесці

І славіць ён вясны прыход. [1, с.20]

Святлана Іванаўна Літвінчык любіць усе поры года, бо жыве “з прыродаю ў згодзе”. Напрыклад, восенню яна з ёю гаворыць “аб шуме лесу пад дажджом і ветрам, аб тым, як долу падаюць лісты, аб сарамлівых восеньскіх букетах...” [3, с.49] (“З прыродаю ў згодзе”). Метафары “прыціхла”, “заснула”, “спачывае” дапамагаюць яскрава ўявіць нам карціну позняй восені, калі прырода замірае.

Пачуццё прыроды ў вершах С.Літвінчык – гэта выяўленне красы беларускай зямлі, як у вершы “Роднаму краю”:

Дываном пярэстым летніх кветак

Упрыгожаны лугі наўкол.

Дабрыней, пясчотаю сагрэты

Нават дождж, што падае на дол. [3, с.23]

І паэтызацыя вобразаў кветак: валошкі, ружаў, астраў, вяргінь:

Расцвітаюць на плошчы ружы,

І свеціцца сонцам зямля. [3, с.58]

Выкарыстанне вобразаў кветак пераконвае, што прырода для С.І.Літвінчык, у першую чаргу, – увасабленне Радзімы, яе прыгажосці, самабытнасці і непаўторнасці. Замілаванне беларускай прыродай, яе характам я адчуў і ў наступных радках:

Я зноў пішу аб снежнай белі,

Аб тым, што елкі анямелі,

Стаяць у вопратках-карунках...

Я так люблю зімовыя малюнкi! [3, с.45]

Мова верша сакавітая, багатая на эпітэты і метафары. Клічныя сказы ў вершы яшчэ больш узмацняюць яго эмацыянальнасць, дапамагаюць зразумець

унутраны стан аўтара.

У Святланы Іванаўны ёсць вершы і пра блакіт нябёс, і пра цяпло бабінага лета, і пра вясну, якая “зазвініць жаўруком у небе, зазіхціць матылёчкамі-кветкамі”.

Я заўважыў, што пейзаж у вершах В.Ададуравай, С.Літвінчык выражае іх настрой і эмацыянальны стан. Вершы паэтак пра прыроду вельмі лірычныя, эмацыянальныя і меладычныя, багатыя на вобразныя сродкі.

Пейзажная лірыка маіх землякоў абуджае жаданне ствараць вакол сябе прыгожае, захапляцца дзіўным характам, што знаходзіцца вакол нас, але якое мы не заўжды ўмеем заўважыць і ацаніць.

Раздзел 3. ДУХОЎНЫ СВЕТА ЖАНЧЫНЫ Ў ЛІРЫЦЫ КАХАННЯ

Каханне... Як многа пачуццяў, думак, і, разам з тым, таямнічасці закладзена ў гэтым слове. Ніхто дакладна не можа даць гэтаму слову тлумачэнне, аднак усе ведаюць, што гэта пачуццё жыве і прыносіць шчасце людзям на зямлі. Часта яно ўрываецца ў тваё жыццё і прымушае рабіць неабдуманыя ўчынкі.

Прааналізаваўшы інтымную лірыку В.Ададуравай, С.Літвінчык, я выявіў, што каханне для іх – вельмі важнае пачуццё, іх духоўны свет немагчыма ўявіць без яго. Лірыка кахання гэтых паэтак душэўна адкрытая і шчырая, надзвычай багатая на эмоцыі і перажыванні.

Мне здалося, што каханне В.Ададуравай нельга назваць шчаслівым, але яна з пяшчотай і светлым сумам думае пра свайго люблага. Я адчуваю, што ў гэтых радках паэтка піша пра свае ўласныя пачуцці:

Ад'едуся з мясінаў гэтых.

Закрэслію ўсё, як не было.

А думкі пра цябе за светам

Струменяць радасць і святло. [1, с.55] (“Ты ў мае прыходзіш сны”)

Мне вельмі спадабалася парада, якую Валянціна Захараўна дае сучаснаму юнаку ў вершы “Не бойся быць, юнак, сентыментальным”. Яна раіць яму дарыць любай дзяўчыне кветкі, і “чалавечым, шчырым, добрым словам прысутнічаць у шчасці і ў бядзе”. [1, с.55]

Прачытаўшы вершы аб каханні С.Літвінчык, я заўважыў, што ў іх пераважаюць матывы шчасця і дабрні. Жаночае шчасце для Святланы Іванаўны – гэта ў першую чаргу жыццё з каханым чалавекам. У вершы “Прызнанне” духоўную сувязь з дарагім ёй чалавекам яна паказвае пры дапамозе разгорнутых параўнанняў: “святло тваіх вачэй – як водбліскі зарнак”, “святло майго кахання – як павязь паміж намі” [3, с.8]

А верш “Вяргіні” з’яўляецца павучальным для многіх сучасных юнакоў,

якія не ўмеюць прыгожа прызнацца дзяўчыне ў каханні.

*Абдымаў, цалаваў,
Прызнаваўся ў каханні.
Ля парога стаяў
Ты да самага рання.
Колькі раз прысягаў,
Што каханне не згіне.
І на клумбе ірваў
Ружы, астры, вяргіні... [2, с.58]*

У эмацыянальным вершы “Чаканне” лірычная гераіня з далікатнасцю чакае прызнання ад свайго каханага і сама шчыра прызнаецца яму ў каханні: “Я слоў твайго прызнання так чакаю! Бо і сама без памяці кахаю”.

Душэўная адданасць жанчыны, яе даверлівасць” адчуваецца і ў вершы “Не абяцай”. Яна просіць каханага нічога ёй не абяцаць, бо можа паверыць, і ў той жа час задае рытарычнае пытанне: “Але як жыць мне без даверу?”

У лірыцы кахання маіх землякоў паказана ўнутранае багацце жанчыны, яе душэўнасць, шчырасць пачуцця закаханых.

Для сябе я зрабіў вынік, што ў сучасны час сапраўднае светлае каханне – вялікая духоўная каштоўнасць.

Раздзел 4. ХРЫСЦІЯНСКІЯ КАШТОЎНАСЦІ Ў ТВОРЧАСЦІ ПАЭТАК

Аналізуючы прачытанае, я прыйшоў да высновы, што любоў у творчасці маіх землякоў уключае ў сябе не толькі любоў да чалавека, усяго навакольнага, але і да Ўсявышняга. І гэта не даніна модзе, а сімвал нашага часу. Захаваць веру ў сэрцы – вельмі нялёгкая для чалавека задача, гэта патрабуе пастаянных намаганняў, працы над сабой.

Мае землякі – паэты часта прыходзілі і прыходзяць у храм, каб прычасціцца, памаліцца за здароўе сваіх родных.

Ад роднае вёскі В.Ададуравай да Елкі нейкіх тры кіламетры. Па дарозе дамоў стаіць велічная і неўміручая Сынковіцкая крэпасць – царква, пабудаваная яшчэ ў XV стагоддзі. Пра яе ў паэткі ёсць радкі:

*Каторы век каштанаў свечкі
Цвітуць ля крапасной сцяны.
Што ж! Чалавек недаўгавечны,
А сцены – вунь стаяць яны [4, с.86]. (“Сынковіцкая царква”)*

Мне вельмі падабаюцца вершы пра Сынковіцкі храм і С.Літвінчык.

У адным з іх паэтка адчувае, як “спакоем вее ад муроў”, як “светлым вэлюмам ляціць душа ў свет вольны пад аблокі”. У другім яна жадае, каб храм прастаяў яшчэ вякі, і каб “званіў царкоўны звон”, і “каб лілася песня ў неба”. У

трэцім Святлана Іванаўна п'яе гімн Сынковіцкаму храму-царкве:

Зямля дачакалася зорнай хвіліны:

Ідзе адраджэнне, наш хорам жывы.

А пройдуць гады- загучаць яшчэ гімны

У гонар Сынковіцкай вечнай царквы. [3, с.67] (“Адраджэнне”)

У вершы “Жыві з любоўю” Святлана Літвінчык сцвярджае, што толькі ў храме можна “адпачыць душой і цела ад непакояў і трывог”. Яна гаворыць пра яго, як пра жывую істоту, параўноўвае з дубам-волатам, сцвярджае, што храм гаворыць ўсім аб тым “што жыць з любоўю трэба”. [3, с.68]

Асаблівае значэнне ў творчасці маіх землякоў набывае слова-зварот да Бога, малітва. У вершы “Малітва” С.Літвінчык просіць аб вечным, неўміручым як асабіста для сябе, так і для ўсяго чалавецтва: “аб міры на планеце”, “аб даўгалецці для бацькоў”, “аб згодзе і каханні ўсям’і”.

Адчуваеш, што кожную з паэтак цікавіць у першую чаргу чалавек, яго маральныя якасці.

Так, у вершы “Суседзям-наваселам” сцвярджаецца думка аб тым, што сусед з суседам павінны жыць дружна, дапамагаць адзін аднаму, тады і свет здасца весялейшым.

Верш “Будзь самім сабою” В.Ададуравай таксама мае павучальны сэнс. Валянціна Захараўна справядліва адзначае, што “чалавечы лёс вельмі пакручасты”, у жыцці сустракаецца і добрае, і злое. Але што б ні здарылася, галоўнае, каб чалавек быў самім сабою.

У вершы “Душа” Валянціна Ададурава згадвае пра такія духоўныя каштоўнасці, як Спагада, Чэсць, Смеласць. Яе лірычны герой спрачаецца з атэістам, які сцвярджае, што душы няма, і задае рытарычнае пытанне: “Дзе тады, па-твойму, адкажы, жывуць Спагада, Смеласць, Чэсць, Сумленне?”

У Святланы Іванаўны ёсць таксама верш з такой назвай. У ім яна разважае аб супрацьлеглых духоўных якасцях:

Душа ў каго –той бяздушша не знае,

Бяздушным завем, хто душы ўжо не мае. [3, с.35]

С.Літвінчык імкнецца зразумець матывы паводзін чалавека, яго дзеянняў і ўчынкаў, адносін з іншымі людзьмі, паказаць яго маральны і духоўны свет, месца ў жыцці, зразумець, у чым яго сіла і слабасць.

Пазнаёміўшыся з вершамі настаўніц-паэтак, я зрабіў вынік аб аб тым, што вера ў Бога, дабрыва, сяброўства, спагада – той стымул, які рухае нас да духоўнасці. Мае землякі у сваіх вершах падбіраюць простыя і зразумелыя словы, якія дзейнічаюць значна мацней, чым загады, бо шчырае слова можа зрабіць вялікі цуд – растапіць нават счарсцвелую душу. Калі кожны з нас будзе добрым, шчырым перад сабою і іншымі, то і ў адказ усе будуць імкнуцца стаць

лепшымі.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Прааналізаваўшы вершы маіх землякоў, я зрабіў наступныя вывады:

○ у маёй роднай вёсцы жылі і жывуць таленавітыя жанчыны-настаўніцы, у паэзіі якіх сцвярджаюцца такія духоўныя каштоўнасці, як Радзіма, прырода, каханне, вера ў Бога, чалавечнасць.

○ вобраз Радзімы ў творчасці В.Ададуравай і С.Літвінчык – гэта перш за ўсё бацькоўская зямля, якая ў кожным творы атрымлівае сваё ўвасабленне. Гэта і прыгажосць родных краявідаў, любоў да бацькоў, родзічаў, родная мова, гераічнае мінулае.

○ творы пра каханне выразна раскрываюць духоўны свет лірычнай гераіні: пяшчоту і шчасце, радасці і трывогі;

○ Чалавек з’яўляецца цэнтрам у творчасці паэтак, і менавіта ў яго дабрыні заключаны маральны сэнс жыцця асобы;

○ у вершах маіх землякоў вера ў Бога з’яўляецца крыніцай маральнага ўдасканалення і духоўнагага ўзбагачэння. Шчырыя звароты да Бога, вершаваныя малітвы нагадваюць пра вечныя маральныя каштоўнасці жыцця, пра духоўнае.

Вершы маіх землякоў выходзяць асабістую адказнасць перад Радзімай, павагу да гістарычнага мінулага; дапамагаюць задумацца аб актыўнай жыццёвай пазіцыі, неабходнасці да самаразвіцця; выходзяць пачуццё абавязку перад бацькамі, павагу да старэйшых; вучаць захапляцца роднай прыродай, любіць, цаніць кожную хвіліну жыцця.

Я раю аднакласнікам, малодшым сябрам, бацькам чытаць вершы сваіх землякоў, бо яны даюць усім нам важныя ўрокі патрыятызму, сумленнасці і душэўнай чысціні.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Ададурава, В. Глыбінка: зб. Вершаў / В. Ададурава. – Слонім, 1994. – 80 с.
2. Зоры над Зальвянкай: зб. вершаў / Літ. аб’яд-не “Зоры над Зальвянкай”. – Слонім: Слонім. друк., 2008. – 140 с.
3. Літвінчык, С. Колеры маёй зямлі : зб.вершаў. – Елка: Елкаўская сельская бібліятэка, 2015. – 79 с.
4. Чыгрын, С. Краязнаўчымі сцежкамі Зэльвеншчыны: артыкулы, гутаркі / Сяргей Чыгрын. – Мінск: Кнігазбор, 2013. - 148 с.

“Званочки” дзярэчынскай зямлі

(VII областная открытая научно-практическая конференция «Край Гарадзенскі – 2020» – Диплом I степени главного управления образования Гродненского областного исполнительного комитета)

Автор: Голинская Евгения

Сёлетні год – Год малой радзімы, што вельмі важна для нашай сучаснасці, напоўненай мабільнасцю, мітуснёй і ўсімі тымі перашкодамі, якія знішчаюць самыя галоўныя каштоўнасці чалавека. Гэты час дае мажлівасць кожнаму зразумець для сябе, што значыць малая радзіма і дзе знаходзіцца тое месца. І тут самі сабою ўзгадваюцца словы з кнігі “Свята для сэрца” Анатоля Бензярука: “Адшукаць малую радзіму лёгка. Трэба толькі адчыніць дзверы, выйсці на вуліцу. Усё, што ўбачыш навокал, – гэта яна, твая малая радзіма. Твая рэчка. Тваё поле. І твой лёс. Твая школа. Твая першая настаўніца... І яшчэ шмат, шмат чаго” [1, с. 5]. Ад сябе я хачу дабавіць, што гэта яшчэ і песні, якія мы чуем ад сваіх бабуляў, бацькоў, суседзяў, аднавяскоўцаў. Песні пяюцца тады, калі ў сям’і, у грамадстве згода і лад. Беларускі паэт А.Грачанікаў пісаў:

Як кажуць сярод людзей,
 Без песні няма надзей.
 Народ без песні – не ўмее,
 Народ без песні нямае.
 Без песні свайго народа
 Нямае нават прырода.
 Ты любіш народ свой і край?
 Песні яго спявай! [4, с. 44]

У сваёй рабоце мы плануем разгледзець гісторыю стварэння народнага ансамбля народнай песні “Званочки” аддзела па арганізацыі культурна – досугавай дзейнасці жыхароў аграгарадка Дзярэчын Зэльвенскага раёна і, зыходзячы з гэтай мэты, пры напісанні работы мы ставім перад сабою наступныя задачы:

1. Даведацца аб гісторыі стварэння народнага ансамбля народнай песні “Званочки”.
2. Разгледзець рэпертуар ансамбля.
3. Вызначыць творчую дзейнасць калектыву.
4. Пазнаёміцца з асаблівасцямі арганізацыі народных святаў.

Пры напісанні работы мы выкарыстоўвалі розныя віды літаратуры. Гэта кніга “Памяць” Зэльвенскага раёна, зборнік вершаў “Зоры над Зальвянкай”, кнігі метадычных рэкамендацый “Як адзначыць з дзецьмі народныя святы” і “Вучыць і выхоўваць словам”. Многа матэрыялаў было ўзята з перыядычных выданняў, такіх як раённая газета “Праца”. Таксама пры напісанні работы мы размаўлялі з удзельнікамі ансамбля. Вялікую дапамогу аказалі мастацкі кіраўнік ансамбля Слэзнік Таццяна Лявонцьеўна і загадчыца ўстановы культуры Лапа Валянціна Уладзіміраўна.

На наш погляд, работа з’яўляецца актуальнай, бо мае ярка выражаны краязнаўчы характар. Матэрыялы, сабраныя пры напісанні работы, могуць выкарыстоўвацца на ўроках беларускай і рускай літаратуры, а таксама маюць выхаваўчы патэнцыял для пазакласнай дзейнасці.

ЗВЕСТКІ АБ СТВАРЭННІ НАРОДНАГА АНСАМБЛЯ “ЗВАНОЧКІ”

Сёння развіццё аматарскай творчасці – гэта адзін з накірункаў дзяржаўнай палітыкі Рэспублікі Беларусь. З кожным годам на Гродзеншчыне ўзрастае колькасць аматарскіх калектываў са званнем «народны». Прысваенне і пацвярджэнне наймення «Народны аматарскі калектыв» з’яўляецца вышэйшай адзнакай таленту і вялікай творчай працы калектыва. Такія калектывы валодаюць высокім узроўнем выканальніцкага майстэрства, адрозніваюцца своеасаблівасцю і самабытнасцю, вядуць актыўную гастрольную дзейнасць, удзельнічаюць у культурным жыцці раёна, вобласці і рэспублікі.

На сённяшні дзень у Зэльвенскім раёне творчых аматарскіх калектываў са званнем «народны» – 7, але народны ансамбль народнай песні толькі адзіны – гэта «Званочкі» аддзела па арганізацыі культурна – досугавай дзейнасці жыхароў аграгарадка Дзярэчын.

У пачатку 80 – ых сталі збірацца разам людзі, аб’яднаныя агульным інтарэсам – жаданнем спяваць і неслі музыку людзям. У асноўным гэта былі ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці тагачаснага Дома культуры ў вёсцы Дзярэчын. Спачатку з’явілася вакальная група пад кіраўніцтвам Марыі Жоглік, у склад якой увайшлі работнікі Дзярэчынскага дома культуры: Марыя Жоглік, Валянціна Лапа, Валянціна Русецкая, Ядзвіга Садзюк, Ірына Клімец, Марына Вікторчык, Наталля Шэвелёва, Святлана Краўцова. З цягам часу ў склад вакальнай групы далучыліся Таццяна Слэзнік, Станіслава Ганчарук, Ганна Жамойціна, Ала Дзянішчык, Вячаслаў Сончык [8, с. 9]. Удзельнікі вакальнай групы прымалі актыўны ўдзел ва ўсіх аглядах, конкурсах, святах раёна. Таксама выступалі з канцэртамі перад аднавяскоўцамі і жыхарамі вёсак Дзярэчынскага сельскага савета.

У 1994 годзе пры Дзярэчынскім цэнтральным ДOME культуры з вакальнай групы быў арганізаваны ансамбль народнай песні “Званочкі”. Ужо праз два гады, у 1996 годзе, за дасягнутыя поспехі ў развіцці самадзейнай мастацкай творчасці, прапагандзе народных традыцый ансамблю было прысвоена званне “Народны аматарскі калектыў” [6, с. 461]. У яго склад увайшлі 11 удзельнікаў: Валянціна Русецкая, Наталья Разумоўская, Ірына Клімец, Марына Вікторчык, Марына Жоглік, Станіслава Ганчарук, Надзея Нерад, Ганна Жамойціна, Валянціна Лапа, Ала Дзянішчык і Вячаслаў Сончык (Фота 1). З цягам часу калектыў мяняўся.



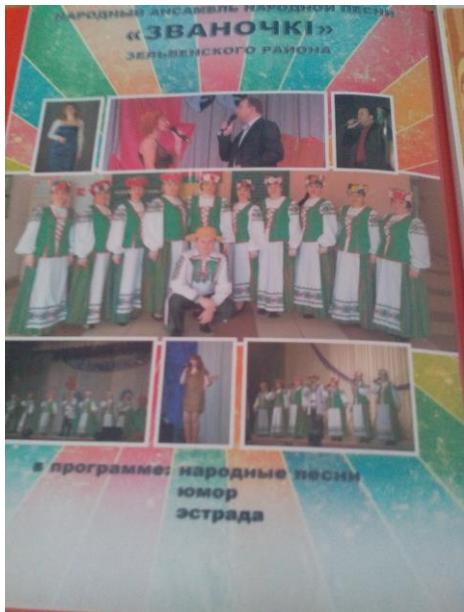
Фота 1. Народны аматарскі калектыў “Званочкі”

Удзельнікі народнага ансамбля “Званочкі” сёння – гэта творчыя работнікі аддзела па арганізацыі культурна – досугавай дзейнасці жыхароў аграгарадка Дзярэчын і выкладчыкі Дзярэчынскага філіяла Зэльвенскай дзіцячай школы мастацтваў: Валянціна Лапа, Ганна Жамойціна, Валянціна Русецкая, Аксана Маляўская, Іван Матах, Алена Пац, Наталья Разумоўская, Надзея Нерад (Фота 2). Мастацкім кіраўніком з 1996 года па сённяшні дзень з’яўляецца Слэзнік Таццяна Лявонцьеўна [3, с. 5].

Кожныя тры гады калегіяй упраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкама і Гродзенскім абласным метадычным цэнтрам народнай творчасці аналізуецца работа ансамбля для пацвярджэння ганаровага наймення “народны аматарскі калектыў” (Фота 3). Апошняе пасведчанне народнаму ансамблю “Званочкі” атрымаў у 2017 годзе.

РЭПЕРТУАР ДЗЯРЭЧЫНСКІХ “ЗВАНОЧКАЎ”

У сваіх скарбах беларуская народная песня захавала шмат мудрасці, трывогі і радасці, святла і горычы, шчырай любові і праўды. Нездарма Рыгор Шырма сказаў: “Песня – гэта сапраўдная жывая чалавечая душа” [2, с. 57].



Фота 2. Народны аматарскі калектыў “Званочкі”



Фота 3. Пасведчанне аб падцярджэнні звання “народны”

У рэпертуары ансамбля “Званочкі” больш за 100 беларускіх і рускіх народных песень. З беларускага фальклору выконваюць песні “Ехаў Ясь на кані”, “Як бы ў лесе грыбы не радзілі”, “Калі ж той вечар”, “Ляцеў воран”, “Кавалёчак”, “Ой, на горцы” і іншыя. “Выйду на улицу”, «Снег – снежок», «Виновата ли я», «Расцвела под окошком», «Вот кто – то с горочки спустился» - гэта рускія народныя песні, якія выконвае ансамбль. Вялікая колькасць іх пра свой родны куточак, пра бацькаўшчыну, пра каханне, прывітальныя песні, а таксама песні – пажаданні.

Акрамя народных песень, у рэпертуары дзярэчынскіх артыстаў ёсць аўтарскія творы беларускіх кампазітараў: Уладзіміра Гінько “Добрага здароўя”, Валерыя Кручкова “Вечарынанька”, “Прывітальная”, “Край дарагі”, “Сцежка”, “Ой, у лузе”, “Развітальная”, Уладзіміра Плюты “Каханне з першага погляду”, “Ах, Ірына, Ірына”, “Суседка”.

Ёсць у рэпертуары дзярэчынскіх “Званочкаў” песні, стваральнікамі якіх з’яўляюцца землякі: аўтар – Пётр Мікалаевіч Марціноўскі, кампазітар – Уладзімір Міхайлавіч Плюта.

Працаваў П.Марціноўскі настаўнікам - філолагам у Дзярэчынскай школе, любіў пісаць вершы. Накіраванаць твораў Пятра Марціноўскага шматвектарная: пра вялікую і маленькую радзіму, пра прыроду Зэльвенскага краю, яго гісторыю [5, с. 68].

Уладзімір Плюта – карэнны жыхар Дзярэчына. Тут прайшло яго дзяцінства, школьныя і юнацкія гады. Уся яго працоўная дзейнасць была звязана з музыкай. Працаваў настаўнікам спеваў у школе, затым у музычнай

школе, узначальваў харавыя калектывы Дзярэчынскай СШ і калгаса “Светлы шлях” [9, с. 4].

Пётр Мікалаевіч і Уладзімір Міхайлавіч стварылі творчы дуэт, пладамі якога сталі 18 песень, некаторыя з іх выконваюць дзярэчынскія “Званочки”: “Дзярэчынскі вальс”, “Любы мой”, “Беларусь мая”.

ВЫСТУПЛЕННІ НАРОДНАГА АНСАМБЛЯ НАРОДНАЙ ПЕСНІ “ЗВАНОЧКІ”

Выдатныя галасы дзярэчынскіх самадзейных артыстаў ведаюць не толькі на іх роднай зямлі, але і далёка па-за межамі Зэльвеншчыны. Калектыў народнага ансамбля народнай песні “Званочки” з канцэртнымі праграмамі выступае ў Шчучынскім, Мастоўскім, Слонімскім, Ваўкавыскім і Свіслацкім раёнах, абласным цэнтрам і сталіцы [8, с.9].

Ніводнае раённае мерапрыемства не праходзіць без удзелу дзярэчынскіх артыстаў. Гэта Дзень Перамогі, Ганненскі кірмаш, Дзень Незалежнасці, святы хлебаробаў. Жаданымі гасцямі яны з’яўляюцца на канцэртах, прысвечаных святам: 8 Сакавіка, 23 лютага.

Народны ансамбль “Званочки” ўдзельнічае ў раённых і абласных конкурсах калектываў мастацкай самадзейнасці і мае шмат узнагарод (Фота 4, 5).



Фота 4-5. Са скарбонкі ўзнагарод

Выступленні на фестывалі нацыянальных культур у Гродне, абласным фестывалі народнай песні і музыкі “Зайграйце, музыкі”, а таксама міжнародным творчым праекце “Зялёная гулянка”, што праводзіцца ў аграсядзібе “Верас” Зэльвенскага раёна, адзначаны дыпламамі лаўрэатаў.

Штогод “Званочки” з’яўляюцца ўдзельнікамі абласнога фестывалю-ярмаркі “Дажынкi”. З нумарамі мастацкай самадзейнасці на дажынках

выступалі ў Дзятлаве, Навагрудку, Мастах, Ваўкавыску, а сёлета ў горадзе Смаргоні.

Пад час правядзення Дня беларускай пісьменнасці ў Слоніме народны ансамбль “Званочкі” прыняў актыўны ўдзел.

У фестывалі жывой музыкі “Поразаўскія сустрэчы” ансамбль адзначаны дыпламам. Таксама калектыў узнагароджаны дыпламамі за захаванне нацыянальных традыцый і ўдзел у рэгіянальным свяце “Свіслацкі кірмаш”.

Сваімі выступленнямі ў санаторыях “Пралеска” і “Энэргетык” Ваўкавыскага раёна, “Радон” Дзятлаўскага раёна, “Парэчча” Гродзенскага раёна, “Ружанскі” Брэсцкай вобласці Пружанскага раёна “Званочкі” лечаць песнямі душу народа.

АРГАНІЗАЦЫЯ НАРОДНЫХ СВЯТАЎ

Духоўным багаццем, якое мы атрымалі ў спадчыну ад продкаў, можна ганарыцца перад усім светам. І, каб захаваць сваю самабытнасць у культурным асяроддзі, неабходна яго зберагчы і перадаць будучым пакаленням. Багацце гэта – народныя святы, абрады, звычаі. Да сённяшніх дзён яны не страцілі сваёй мэтавай накіраванасці і прызначэння ў народным жыцці, здолелі захаваць у сабе адну з найцікавейшых старонак народнага побыту, нашай нацыянальнай культурнай спадчыны [7, с. 3].

Вялікая праца ў дадзеным накірунку праводзіцца ўдзельнікамі народнага ансамбля “Званочкі”. Калядкі, Масленіца, Купалле - гэта народныя святы, якія штогод арганізуюцца дзярэчынскімі артыстамі. Яны дазваляюць наведвальнікам падрабязней пазнаёміцца з тым, як адзначалі нашы продкі найбольш значныя ў іх жыцці святы, дапамагаюць выкарыстаць элементы традыцыйнай абраднасці пры правядзенні сучасных свят грамадскага гучання.

Пад час падрыхтоўкі да правядзення Калядак з дзецьмі развучваюцца навагоднія і калядныя песні, праводзяцца віктарыны, рыхтуюцца інсцэніроўкі. Цэнтральная падзея ў калядным свяце – гэта калядаванне. Калядоўшчыкі, пераапанутыя ў цыганоў, казу, жорава, мядзведзя, Міканошу спяваюць песні-калядкі, скачуць пад скрыпачку і бубен, у заключэнне выконваюць велічальныя песні гаспадарам дома з самымі шчодрымі пажаданнямі.

Масленіца – першае веснавое свята ў гонар сонца [7, с. 23]. Для святкавання Масленіцы дзярэчынцы выбіраюць апошні тыдзень лютага.

Сама назва свята сведчыць аб перавазе малочных страў у гэты перыяд. Галоўная ежа на Масленіцу – масла, сыр, і, канешне, бліны: жытнія, пшанічныя, грэчневыя, з маслам, са смятанай, з мёдам. Паміж жыхарамі аграгарадка Дзярэчын у гэты дзень праводзіцца конкурс “Самы смачны блін”.

Выконваюцца рытуальныя дзеянні, скіраваныя на провады зімы, Масленіцы. Пудзіла з саломы спальваюць на вялікім вогнішчы. Абрад спальвання з'яўляецца своеасаблівым момантам ачышчэння агнём. Спальванне суправаджаецца песнямі, танцамі, карагодамі.

Вялікае значэнне ў Масленічных абрадах, закліканых спрыяць пладавітасці, надавалася хуткаму руху. Паводле мясцовых вераванняў, трэба падскокваць як мага вышэй, гушкацца на арэлях, каб высокімі раслі расліны. З дзецьмі ладзяцца конкурсы “Хто спрытнейшы?”, “Хто вышэй?” і г.д.

У разгар лета ў аг. Дзярэчын адзначаюць народнае свята Купалле – адно з найстарадаўнейшых народных святаў, прысвечаных сонцу і росквіту зямлі. Гэта свята таксама называлі днём Івана Зёлкі: лекавыя расліны, сабраныя ў гэты час, валодаюць цудадзейнымі ўласцівасцямі. Таму з удзельнікамі свята праводзіцца конкурс “Знаўца лекавых траў”.

У ноч з 6 на 7 ліпеня дзярэчынскія артысты ладзяць для жыхароў конкурс “Самы прыгожы вянок”, праводзяць шмат абрадаў, звязаных з вадой. У ноч Івана Купалы дзяўчаты апускаюць на раку вянкi. Яны пускаюць па вадзе вянкi і спяваюць:

Як сарву я ружы кветку

Ды пушчу на воду:

– Плыві, плыві, ружы кветка

Да самога броду.

Плыла, плыла ружы кветка

Ды стала круціцца.

Выйшла маці ваду браці

Ды стала дзівіцца:

– Што ж ты, мая ружы кветка,

На вадзе завяла?

Відаць, доўга ты, дзіцятка,

На вадзе ляжала [7, с 43].

Калі вянок тоне адразу, значыць, хлопец разлюбіў; чый вянок даўжэй праплыве, тая будзе шчаслівай.

Але галоўным героем Іванава дня з'яўляецца кветка папараці. Пошук "папараць-кветкі" – адзін з самых таямнічых рытуалаў купальскай ночы, які вельмі падабаецца моладзі нашай мясцовасці [7, с.44].

Пры правядзенні народных святах арганізатары актыўна задзейнічаюць вучыў школы і мясцовую моладзь.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Развіццё аматарскай творчасці – гэта адзін з накірункаў дзяржаўнай палітыкі Рэспублікі Беларусь. На Зэльвеншчыне ўзрастае колькасць аматарскіх калектываў са званнем «народны», на сённяшні дзень іх – 7, але народны ансамбль народнай песні толькі адзіны – гэта «Званочкі» аддзела па арганізацыі культурна – досугавай дзейнасці жыхароў аграгарадка Дзярэчын.

У 1996 годзе за дасягнутыя поспехі ў развіцці самадзейнай мастацкай творчасці, прапагандзе народных традыцый ансамблю было прысвоена званне “Народны аматарскі калектыў”. Яго ўдзельнікі валодаюць высокім узроўнем выканальніцкага майстэрства, адрозніваюцца своеасаблівасцю і самабытнасцю, вядуць актыўную гастрольную дзейнасць, удзельнічаюць у культурным жыцці раёна, вобласці і рэспублікі.

Творчаму шляху “Званочкаў” больш за 20 гадоў. Гэта сотні канцэртаў і выкананых песень, а таксама шмат дыпламаў і ўзнагарод.

Адзін з накірункаў дзейнасці калектыву ў сферы традыцыйнай народнай культуры – гэта адраджэнне і захаванне духоўнай культуры, што асабліва актуальна ў год малой радзімы. Значная роля ў гэтым адводзіцца фальклорным святам, якія праводзяцца па традыцыях сваёй мясцовасці.

Створаны больш за дваццаць гадоў таму назад унікальны народны аматарскі калектыў “Званочкі” не проста ўражвае – ён здзіўляе і захапляе добрай энергіяй людзей. Кожны ўдзельнік ансамбля верна і самааддана працуе дзеля захавання чыстай крыніцы беларускай душы, беларускага духу – народнай творчасці.

“Званочкі” – адзін з самых яркіх і запамінальных калектываў на Зэльвеншчыне, у склад якога ўваходзяць таленавітыя выканаўцы народнай песні. Ансамбль народнай песні “Званочкі” адпавядае цэламу шэрагу патрабаванняў, якія замацаваны ў Кодэксе аб культуры Рэспублікі Беларусь і па праву называецца народным.

СПІС КРЫНІЦ

1. Бензярук, А. Свята для сэрца: невялікія гісторыі для юных беларусаў / А.Бензярук; маст. А.Алейнік. – Мн.: Літаратура і искусство, 2009. – 152 с.: іл.

2. Воінаў, М.М. Вучыць і выхоўваць словам (метадычныя рэкамендацыі да падручніка “Родная літаратура”, 5 клас) / М.М.Воінаў, В.І. Смыкоўскі. - Гомель: Беларускае Агенцтва навукова – тэхнічнай і дзелавой інфармацыі, 1996. – 172 с.

3. Гарбацевіч, А. Льётся песня / А. Гарбацевіч // Праца. – 2019. - 30 ліст. – С. 5.

4. Грачанікаў, А. Перазвонны азёр і бароў: Вершы, казкі і легенды: для малод.шк. узросту / А. Грачанікаў; маст. Р. Кондрад. – Мн.: Юнацтва, 1998. – 256 с.: іл.

5. Зоры над Зальвянкай: зб. вершаў/ Літ. аб’яд- не. “Зоры над Зальвянкай”. – Слонім : Слонім. друк., 2008. - 140 с.

6. Памяць: Гіст. – дакум. Хроніка Зэльвенскага раёна. – Мн.: ПК “Паліграффармленне”, 2003. – 501 с.: іл.

7. Панцялей, Р.М. Як адзначыць з дзецьмі народныя святы / Р.М.Панцялей, К.А.Крыванос, М.А.Маглыш. – Мн.: ТАА”Авітон”, 1993. – 55 с.

8. Попка, Л. Звіняць, звіняць «Званочкі» / Л. Попка // Праца. - 2016. – 2 крас. – С. 9.

9. Шумовіч, А. Слышны по всей стране «Званочкі» / А. Шумовіч // Праца. – 2011. - 17 чэрв. – С. 4.

Лялькі Зэльвенскага рэгіёна

(Республіканскі конкурс прэектна-даследавальскіх работ «Выхаванне на аснове традыцый беларускага народа. Беларуская народная цацка» – Дыплом Міністэрства адукацыі і навукі I ступені)

Аўтары: Арочка Наталля, Гарбун Дар’я, навучэнкі гуртка “Майстэрня рукадзелля”, Жук А.У., педагог дадатковай адукацыі

Немагчыма ўявіць сабе сапраўднае дзяцінства без цацак. Сёння ў крамах здзіўляе разнастайны асартымент – розныя формы, розныя матэрыялы, розныя памеры і кошт. Амаль у кожнага сучаснага дзіцяці шмат цацак – ад самых простых, да складаных робатаў і лялек. Матэрыял, з якіх яны вырабляюцца – часцей за ўсё пластык, радзей – гума ці тэкстыль.

Мая першая цацка... мая любімая цацка... якая ж яна была?

Адказ на гэтыя пытанні мы шукалі і ў малодшых, і ў равеснікаў, а таксама ў бацькоў, бабуль, старэйшых жыхароў Зэльвы і навакольных вёсак.

Апытанне паказала, што свае першыя цацкі ніхто не памятае – вядома, чалавек спатыкаецца з цацкамі амаль адразу пасля нараджэння, а потым цацак становіцца ўсё больш – дзе ж тут запомніш тую, першую...

А вось што датычыць любімых цацак... Малодшыя хлопчыкі ў ліку любімых называлі машынкі, робатаў, канструктары, салдатаў; малодшыя дзяўчынкі – лялек тыпу Барбі, Вінкс і падобных. Нашыя аднагодкі-дзяўчынкі таксама сярод любімых цацак называлі Барбі, плюшавых звяроў. Хлопцы аднагалосна расказвалі пра робатаў і гульнёвыя прыстаўкі. Тут усё зразумела.

Пасля такіх вынікаў ужо з асцярогай пыталіся ў старэйшых, ці памятаюць яны сваю любімую цацку. Што характэрна, жанчыны і бабулі называлі не проста лялек ці звяроў, але казалі “лялька Наташа”, ці “лялька Таня”, ці “плюшавы зайчык Жэня” і г.д. Мужчыны былі больш сціплыя на адказы, у лялькі з іх ніхто не гуляў, але цацкі, што памятаюць – гэта машынкі, зброя і салдаты.

На пытанне, хацелі б яны атрымаць якую-небудзь цацку ў падарунак сёння, самы папулярны адказ быў – так, хацелася б атрымаць ляльку, але не для забавы, а для ўпрыгожвання інтэр’еру, пажадана ручнога вырабу.

Як бачым, лялькі любяць не толькі маленькія дзяўчынкі.

Лялька з'яўляецца адлюстраваннем гісторыі любога народа. Яна суправаджае чалавека на працягу яго жыцця, выконваючы разнастайныя функцыі: абрадавыя, культавыя, выхаваўчыя, забаўляльныя, дэкаратыўныя.

Такім чынам, *мета* нашага даследавання: вывучыць, у што гулялі нашыя продкі, а таксама стварыць інтэр'ерную ляльку, апранутую ў жаночы строй Зэльвенскага рэгіёна XIX-пачатку XX стагоддзя.

Задачы праекта:

вывучыць гісторыю ўзнікнення народнай лялькі;

вывучыць віды лялек;

вывучыць асаблівасці жаночага адзення Зэльвенскага рэгіёна XIX – пачатку XX стагоддзя;

стварыць інтэр'ерную ляльку-Зяльвяначку.

А ў што ж гулялі нашыя продкі?

1.3 Гісторыі з'яўлення лялек.

Паводле тлумачальнага слоўніка беларускай мовы лялька – гэта «дзіцячая цацка ў выглядзе фігуркі чалавека» [10]. На думку іншых навукоўцаў: археолагаў, мастацтвазнаўцаў – гэта любая фігурка чалавека, нават калі яна не з'яўляецца дзіцячай цацкай.

Гісторыя лялек такая ж доўгая, як і гісторыя чалавецтва. Як толькі з'явіўся «чалавек разумны», а ў яго – дзеці, узнікла пытанне як забаўляць дзяцей. Праўда, пра лялек у сучасным разуменні гэтага слова тагачасныя людзі не ведалі. У якасці цацак яны давалі сваім дзецям розныя каменьчыкі і кавалачкі дрэва. Існуе легенда, што першую ляльку вылепіла з гліны багіня Нойва, калі гуляла па беразе ракі.

Першыя лялькі, якія дайшлі да нас, былі выяўлены на тэрыторыі старажытнага Егіпта – гэта ўжо менавіта цацкі, пераважна плоскія, пазбаўленыя ног і скругленыя ў ніжняй частцы тулава. Яшчэ 4,5 тысячы гадоў таму егіпцяне ўмелі рабіць лялек, у якіх маглі рухацца ногі і рукі, яны мелі валасы, упрыгожвалі іх пацеркамі. Такім лялькам можна рабіць прычоскі, апранаць і распранаць іх.

У Старажытнай Грэцыі і Старажытным Рыме лялькі ў асноўным рабілі з гліны, радзей з воску. Ужо тады іх ярка размалёўвалі, каб прыцягнуць увагу. Тагачасныя лялькі былі больш падобныя на статуэткі і выкарыстоўваліся не для гульні, а для рытуалаў. Ім пакланяліся, прыносілі дары.

З развіццём цывілізацыі лялька паступова страціла сваю магічную ролю і стала прадметам гульні. Нават у царыцы Егіпта Клеапатры была вялікая калекцыя лялек, якія дасылалі ёй паслы з розных краін і гарадоў.

У Старажытнай Грэцыі вырабам лялек займаліся рамеснікі-лялечнікі. Старажытнагрэцкай дзяўчынцы пасля нараджэння маці, сёстры і бабулі і няні дарылі мноства лялек. Пакуль дзяўчынка расла, расла і колькасць лялек. Перад вяселлем яна кідала сваіх лялек у раку, прысвячаючы іх багіні хатняга агню і іншым багам. Гэта сімвалізавала пачатак дарослага жыцця і азначала, што дзяўчына не будзе ўжо мець час на дзіцячыя цацкі.

У феадальным грамадстве былі распаўсюджаны лялькі, зробленыя рамеснікамі. У дзяцей феадалаў, а пазней у дзяцей багатага дваранства і буржуазіі лялькі адрозніваліся раскошай – былі апрануты ў дарагую вопратку, а лялечныя дамы былі зроблены з разной мэбляй. Такія лялькі служылі для ўпрыгожвання пакояў і захоўваліся як сямейныя каштоўнасці.

У сярэдзіне XIX стагоддзя, разам з развіццём прамысловасці і эканамічным ростам у Еўропе, прачнулася цікавасць да духоўных патрэб дзіцяці. Пачалі з'яўляцца фабрыкі па вытворчасці цацак.

На тэрыторыях славян лялек рабілі з любых матэрыялаў, што траплялі пад рукі – саломы, ільну, кветак, шматкоў тканіны, дрэва, нітак і інш.

Беларуская лялька атаясаблівае ўсе самабытныя рысы, этапы развіцця культуры беларускага народа. Лялька стваралася і развівалася разам з традыцыйнымі абрадамі і святамі беларусаў.

Выраб лялек і ўсе жаночыя заняткі-рамёствы прыроўніваліся да сатварэння свету: з хаосу ўтвараліся гармонія і ўпарадкаванасць. Прычым, суадноснасць памераў лялек з часткамі чалавечага цела таксама набывала асаблівы сэнс – аснова лялек мусіла мець даўжыню далоні, даўжыню рукі ад локця да далані (ці ад локця да пальцаў). У народнай культуры спрадвек існавалі акрэсленыя забароны на прадзенне, ткацтва, пляценне, шыццё і выраб лялек: нельга ствараць свет уначы, у святочныя дні з жаночай пэрсаніфікацыяй – сераду, пятніцу, нядзелю. Нельга таксама прасці ў моманты прыроднага памірання – на захадзе сонца.

Самай папулярнай у беларусаў была лялька з тканіны. Па звестках археолагаў, лялькам з тканіны больш за 5 тыс. гадоў. Першымі такімі лялькамі лічацца лялькі-мотанкі, рабіліся яны з падручных матэрыялаў, не выкарыстоўваліся пры гэтым ні ніткі, ні іншыя інструменты.

Гісторыя ўзнікнення ў славянскай культуры народнай тэкстыльнай лялькі пачынаецца ў глыбокай старажытнасці, з часоў паганства, калі людзі верылі, што звычайны скрутак тканіны валодае магічнай сілай.

Лялькі рабіліся з кавалкаў ношанага бацькоўскага адзення. Нашы продкі лічылі, што адзенне акумулюе жыццёвую сілу, станоўчую энергію гаспадара. Таму і лялькі атрымліваліся не толькі мяккімі і цёплымі навобмацак, а і

напоўненымі дабрынёй, любоўю, клопатам аб тым, для каго яны прадназначаліся.

Пры вырабе лялек нельга было карыстацца ні нажніцамі, ні іголкай. Каб жыццё было “не рэзанае і не колатае”, тканіну рвалі, а дэталі фармавалі і злучалі між сабой з дапамогай розных нітак, вярочак, тасёмак, якія завязвалі на няцотную колькасць вузельчыкаў. Лялькі трэба было майстраваць правільна адразу – не перапыняючыся і не перарабляючы: паўторныя дзеянні перакрэслівалі першыя і пазбаўлялі выраб магічнай сілы.

Каб надзяліць ляльку магічнай сілай, у некаторых выпадках чыталі спецыяльную замову, якую іншы раз трэба было паспець не збіваючыся закончыць, пакуль выконваецца лялька. Меліся і лялькі, выраб якіх патрабаваў маўчання. Кожнай ляльцы быў уласцівы свой памер, свая тэхналогія выканання.

У кожнай сям’і захоўвалася шмат лялек, таму што выкінуць старую ляльку, а тым больш сапсаваць, зламаць яе, лічылася вялікім грахам. А вось у якасці падарунка лялькі былі вельмі распаўсюджаны – падарунак прыносіў здароўе і дабрабыт.

З пяці гадоў дзяўчынкі ўжо маглі зрабіць сабе ляльку. Прыгожа апранутую, з прычоскай, але без твару. Гэта мела свой сімвалічны сэнс – так лялька была недасяжнай для злых духаў, а, значыць, была бяшкоднай для дзіцяці. Адначасова яна магла быць шматаблічнай – і смяяцца, і плакаць у залежнасці ад гульнявой сітуацыі.

У кожнай сям’і лялькі рабілі па-свойму, таму яны неслі адбітак душэўнага асяроддзя гэтых сем’яў, іх разуменне свету. У цацкі, якія бацькі і бабулі стваралі для сваіх дзяцей і ўнукаў, яны ўкладвалі сваю любоў і мудрасць. Дзеці адчувалі гэта і ставіліся да лялек беражліва. Ці ж можна выкінуць часцінку бацькоўскай любові?

Зараз усё большую папулярнасць набываюць аўтарскія лялькі, выкананыя ў адным экзэмпляры, якія захоўваюць у сабе настрой і энергію яе аўтара. З імі можна не толькі гуляць, яны з’яўляюцца таксама цудоўным упрыгожаннем інтэр’ера.

На тэрыторыі сучаснага Зэльвенскага раёна распаўсюджаны былі тыя ж цацкі, што характэрны для Гродзенскага рэгіёну і для Беларусі ў цэлым. Зараз традыцыі вырабу народных лялек захоўваюць у Раённым доме рамёстваў, а таксама майстры-лялечнікі. Адна з іх – педагог дадатковай адукацыі ДУА “Цэнтр творчасці дзяцей і моладзі г.п. Зэльва” Жук Алена Уладзіміраўна. У музеі Ганненскага кірмашу, які адкрыўся ў цэнтры культуры і народнай творчасці, адну з экспазіцый займаюць аўтарскія лялькі ручной работы – тэкстыльныя, вязаныя, зробленыя з ласкутоў і воўны.



Экспазіцыя ў музейным пакоі Ганненскага кірмашу

Кожная з іх выканана ў адзіным экзэмпляры і не падобная на іншыя. Дарэчы, пад час правядзення кірмашу праводзіцца конкурс на лепшую ляльку.

У размовах з бабулямі мы высветлілі, што найбольш распаўсюджаны ў Зэльвенскім раёне былі лялькі з саломы і тканіны. Пазнаёміцца з тэхнікай вырабу саламяных лялек можна ў Раённым доме рамёстваў.

II. Тыпы і прызначэнне лялек

З тае прычын, што лялькі выраблялі з пэўнай нагоды і адорвалі іх асаблівай сілай з дапамогай пэўных уздзеянняў і адпаведна з прызначанай ім функцыяй іх падзяляюць на абярэжныя, абрадавыя і гульнявыя (Зайчыкі на пальчыкі, Стрыгушка з духмяных траў – з эфектам ароматэрапіі).



Тыпы лялек. Абярэжныя лялькі. Траўніца



Тыпы лялек. Гульнявыя лялькі. Зайчык-на-пальчык

Лялькі рабіліся амаль на ўсе выпадкі жыцця. Для дзіцячых гульняў прызначаліся лялькі “Зайчыкі на пальчыкі”, кваткі, мотанкі. Надзейным сродкам ад дзіцячых слёз была лялька “Уцешніца”. Яе даставалі, калі малое

пачынала капрызіць. Выгляд жа лялькі-прыгажуні – багата апранутай, аздобленай малюсенькімі цукеркамі або пернікамі, – адразу ж прымушаў плаксу забыцца пра слёзы...

Шмат лялек выступала ў ролі абярэгаў жытла. Напрыклад, “Берагіня дома”, “Кубышка-траўніца”. Трынаццаць невялікіх лялек “Ліхаманак”, падвешаных на чырвонай вяровачцы над печкаю, адпужвалі духаў хвароб, што, як верылі продкі, пранікаюць у хату праз пячныя коміны. Кожная мела сваё імя, сугучнае з рознай немаччу, – Драхлая, Глупея, Глядзея, Лянея, Нямея, Лядзея, Трасея, Драмлея, Агнея, Вятрэя, Жаўцея і Авея. На чале іх – старэйшая і самая злосная “Ліхаманка” – Кухома. Выраб гэтых лялек суправаджаўся замовамі, якія звычайна ўчыняла старэйшая ў сям’і жанчына або спецыяльна запрошаная варажбітка.



Інтэр’ерныя лялькі

Да абярэгаў жытла адносіліся лялькі “На здароўе”, “Званочак”, “Шчаслівіца”, “Зернавушка” і многія іншыя. Лялькі “Міравое дрэва”, “Манька-Ванька”, “Зольная” былі вясельнымі. “Пакосніца”, “Параскева”, “Падарожніцы” – абярэгамі жаночай долі.

Шмат лялек удзельнічала ў самых розных народных абрадах. Абрадавыя лялькі шанавалі і захоўвалі ў хаце ў чырвоным куце (напрыклад, лялькі “Каза”, “Купаўка”, “Масленіца”, “Урадлівасць”).

Былі таксама лялькі для дапамогі гаспадыням (“Дзесяціручка”, “Зернеўка”).

III. Выраб лялькі-Зяльвяначкі

Паколькі зараз найбольш папулярнымі з'яўляюцца інтэр'ерныя лялькі, было вырашана стварыць ляльку, апранутую ў жаночы строй Зэльвенскага раёна XIX – пачатку XX стагоддзя.

Касцюм жыхаркі Зэльвенскага раёна належаў да мастоўскага строю. Жаночы гарнітур складалі кашуля і спадніца з цёмна-сіняй даматканкі, кроеная з 6 кліноў, або андарак з 4 прамавугольных полак (чырвона-малінавага колеру ў вузкія гарызантальныя разнаколерныя паскі), белы або цёмны фартух, аздоблены карункамі, катанка (накштальт кофты) з белага ці шэрага валенага сукна, абмаляваная чорным аксамітам. Галаўныя ўборы жанчын – каптур, даматканая ці крамная хустка, упрыгожанні – каралі, стужкі, крыжыкі.



Жанчыны ў Мастоўскім строі. Традыцыйны комплекс беларускага народнага адзення на Панямонні. Бытаваў ў XIX - пачатку XX ст. пераважна ў Мастоўскім, Шчучынскім і Зэльвенскім раёнах.

Тэхналагічная карта вырабу лялькі-Зяльвяначкі

Для вырабу лялькі нам спатрэбіцца:

Баваўняная тканіна 50 см х 30 см, ніткі для валос, фарбы для роспісу твару і рук.

Для вырабу адзення нам спатрэбіцца:

ліставы фетр суромага колеру 40 см х 30 см, ліставы фетр чорнага колеру 20 см х 10 см, даматканая палатно 60 см х 35 см, 10 грам воўны для валяння чырвонага і чорнага колеру, баваўняная тканіна 60 см х 35 см (для вырабу ніжняй спадніцы), каляровая баваўняная тканіна 30 см х 20 см (для вырабу хусткі), воўна і тасьма для аздаблення андарака, карункі для аздаблення.

Сінтэпон, дрот, драўняныя спілы, клей, ніткі, фарба.

Ход работы

1. Выкраіваем дэталі лялькі, прастрочваем дэталі, пакідаючы адтуліны для выварочвання. Выварочваем на правы бок.
2. Напаўняем дэталі сінтэпонам.

3. Зшываем дэталі лялькі, мацуем яе на аснову (замацоўваем дрот у спіле, ляльку мацуем да асновы).

4. Выкраіваем ніжнюю спадніцу, аздабляем яе карункамі, замацоўваем на поясе лялькі.

5. Выкраіваем андарак, набіваем з воўны палоску па падоле, абшываем палоску абметачным швом, аздабляем дэкаратыўнай тасьмой “уюнок” чырвонага і белага колеру.

6. Робім махры па ніжняму краю андарака.

7. Выкраіваем фартух з закругленымі краямі, аздабляем яго карункамі, замацоўваем паверх андарака.

8. З ліставога фетру выкраіваем дэталі катанкі (кшталт кофты), зрэзы апрацоўваем абмётачным швом.

9. З чорнага фетру выкраіваюцца палоскі 0,5 см і дэкаруюцца гарлавіна, ніз і рукавы катанкі.

10. Далей з карунак робяцца абшэўкі і каўнер, катанка мацуецца на ляльцы.

11. Мацуем галаву да тулава, распісваем твар, прымацоўваем валасы, завязваем хустачку.

12. Лялька гатова.

Заклучэнне

Лялькі гэта не толькі цацкі, але і блізкія сябры. Яны падобны да людзей. У гульнях з лялькамі дзеці вучацца фантазіраваць, будаваць адносіны. Але галоўнае – гэта эмацыянальны кантакт. Дзеці не толькі гуляюць з лялькамі, але прывыкаюць да іх, лічаць іх жывымі істотамі, вельмі пакутуюць пры растанні з любімай лялькай.

Лялькі суправаджаюць нас усё жыццё. У дзяцінстве гэта цацкі, лялечныя тэатры, батлейкі. Яны забаўляюць, вучаць, выходзяць, упрыгожваюць дом, з’яўляюцца аб’ектам калекцыяніравання, цудоўным падарункам.

Кожны чалавек, калі вельмі захоча, можа стварыць сваю ляльку – падобную на яго, са сваім характарам і тварам.

Старажытныя народныя лялькі былі без твару, – гэта дазваляла дзецям самім прыдумваць і фантазіраваць, ствараць розныя жыццёвыя сітуацыі.

У выніку выканання праекта дасягнуты наступныя вынікі:

- вивучана гісторыя ўзнікнення лялек, іх віды;
- вивучаны асаблівасці жаночага строю жыхарак Зэльвенскага раёна XIX – пачатку XX стагоддзя;
- створана інтэр’ерная лялька-Зяльвяначка.

Літаратура

1. Винник, И. Мир кукол. Истории и легенды / И. Винник. – М. : АСТ, 2009.. – 453 с.
2. Голан, А. Миф и символ / А. Голан. – М.: Русслит; Иерусалим: Тарбут, – 1994. – С.164-188.
3. Зими́на, З.И. Текстильные обрядовые куклы / Зими́на З.И. – М.: Издательство «Ладога-100», 2007. – 64 с., ил. (Русская Традиция).
4. Леві́на, М.С. 365 лялек з усяго свету / М.С. Леві́на. – М. : Рольф, 2000 – 141 с.
5. Лобачевская, О.А., Зими́на, З.И. Белорусский народный костюм: крой, вышивка и декоративные швы / О.А. Лобачевская, З.И. Зими́на. – Мн. : Беларуская навука, 2009. – 279 с.
6. Народныя мастацкія рамёствы Беларусі / Уклад. Я.М. Сахута. – 2-е выд. – Мінск : Беларусь, 2001.– 168 с.: іл.
7. Сахута, Е.М., Говор, В.А. Художественные ремесла и промыслы Беларуси / Е.М. Сахута, В.А. Говор. – Мінск, 1998. – 266 с.
8. Сахута, Я.М. Народнае мастацтва Беларусі / Я.М. Сахута. – Мінск, 1997. – 269 с.
9. Соколова В.К. Весенне-летние календарные обряды русских, украинцев и белорусов / В.К. Соколова. - СПб, 2003 – 150 с.
10. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5 т. / Пад агул. рэд. К.К. Атраховіча (К. Крапівы). – Мінск: Выд-ва "Бел. сав. энцыкл.", 1977-1984. – Т. 1-5.
11. Традыцыйная мастацкая культура беларусаў: у 6 т. / рэдкал.: Т.Б. Варфаламеева (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Вышэйшая школа, 2005-2010. – Т. 3: Гродзенскае Панеманне / Басько В. І. [і інш.] – 2006. – 608 с., каляр. іл.
12. Шайдурова, Н.В. Традиционная тряпичная кукла / Н.В. Шайдурова. – СПб : Детство-пресс, 2011 г. – 184 с.
13. Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя / Рэдкалегія: І. П. Шамякін (гал. рэд.) і інш. – Минск : БелСЭ, 1989. – 575 с.: іл.

Учебно-методическое издание

Е.Ю. Терещенко, Н.П. Воронина

**РЕГИОНАЛЬНЫЙ КОМПОНЕНТ В ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОМ
ВОСПИТАНИИ УЧАЩИХСЯ**

Из опыта работы

Ответственный за выпуск: Е.Ю.Терещенко

Компьютерная вёрстка: Е.Ю. Терещенко

Отпечатано на технике ГУО «Центр творчества детей и молодежи
г.п. Зельва»

231940,
Гродненская область
г.п. Зельва,
ул. Советская, 10
Тел.: (801564) 7 03 60
E-mail: zelvactdim@yandex.ru